Аркадзь Куляшоў

Далёка да акіяна

Паэма

Мінск
"Мастацкая літаратура"
1972

Уступ

Выток і рэк і шляхоў адзіны:
Ад непрыкметнае ручаіны
Паходзяць плыні
рэк паўнаводных,
Шляхі —
ад рэчышчаў
пешаходных.
І, нібы ў мора,
бягуць у горад
Шляхі-дарогі,—
адтуль, дзе вусціш,—
Рвучы напорам
маторным
горла
Каменных вуліц,
як рэкі вусце.
Жыццё —
шляхоў і рэк падабенства:
Рух падарожны
распачынае
Юнацтва наша
з крыніц маленства
І ў акіян небыцця
ўпадае.
Але не маюць
шляхі і рэкі
Зайздроснай памяці
той, што можа
Аднойчы пройдзенае навекі
Вярнуць
з далёкага
падарожжа.
Жыццём агораўшы
век суровы,
Адбедаваўшы
час навальнічны,
Людская памяць
плысці гатова
Зваротным шляхам

у край крынічны.
Край Магілёўскі!
З гармат Еўропы
Смерць засявала
твой шнур жалезам,
Ды
не змагла —
зараслі акопы,
А не дарогі,
травой і лесам.
Як у Дняпро,
у шашу Варшаўку
Цякуць рачулкі
дарог глыбінных,
Выносяць жвір
на траву-мураўку
Па дрогкіх
памяці
каляінах.
Там неабсяжнасць
нябёсаў сініх!
Там Сож і Проня,
Віхра і Бесядзь
Рукамі чулых
прытокаў сынніх
Лугі
і пушчы
і нівы песцяць.
Мне б разам з імі
вясне ўсміхацца,
Вітацца з летам,
праводзіць восень,
З зімой спрачацца
і не спяшацца
На месца тое,
куды адвозяць.
Там, дзе рыпела
мая калыска,
Мне б жыць і верыць бесперастанна,
Што да вытокаў жаданых —
блізка

І што далёка —
да акіяна.

Экран

Лес, які пакінуты
Многа год назад,
Зноў мяне галінамі,
Шумам лісцяў рад
Прывітаць.
На сонейку
Ранішнім чуваць,
Як па ржышчу конікі
Путамі звіняць.

Сёння я — не сталасці
Неспакойны госць,
Не ўцякач ад старасці
Злой у маладосць,
Не стралок з бярданкаю,
Што ў хмызняк зайшоў,
Травяной палянкаю
Ходзіць і глушцоў
Выглядае седала...
Сёння я — паток
Вусця, што наведала
Цудам свой выток.
Верыцца не верыцца —
Разважаю ўслых:
— Колькі, колькі іх
Згінула, не вернецца
Больш да брам сваіх!..
Высушаны рэчышчы
Іхнія да дна,
Спапяліла печамі
Пушчы іх вайна,
Самі ўжо дуброваю
Сталі і траву
Жывяць трохметровую,
Спяць... А я жыву

Тут і абавязаны
Перад той травой,
Перад тымі вязамі
Памяццю жывой,
Сённяшняй, каторая
Здольна ўзняць з магіл
Попел крэматорыя,
Бухенвальда пыл.

Сёння зноў, як з выраю
Птах немалады,
На спатканне шчырае
Прыляцеў сюды
Я — з былымі справамі...
Пень — замест стала,
Небасхіл — круглявымі
Сценамі жытла
Служыць, ранак — брамаю.
Я ж служу зямлі
Службай той жа самаю —
Зерняў, што ў раллі.
Сею, сею з лубкі той
Словы, думы, сны
На кругах загубленай
Векавой сасны.
Бор, іголкай хвойнаю
Пакруці па іх! —
Мовай грамафоннаю
Запісаў былых
Адзавецца з замяці
Змрочнай небыцця
Голас вострай памяці,
Гулкі бег жыцця.
Зашумяць спатканнямі
Зноў сцяжынкі страт.
Пад напластаваннямі
Мітуслівых дат
Ажыве замецены
Сцюжамі запал.

Гэтыя адведзіны —

Рух, а не прывал,
Сненне звышфатоннае,
Што сюды прыйшло
Абагнаць зялёнае
Прошласці святло,
Кінуць пацьмянелую
Глыб яе палян
На паперу белую —
Нашых дзён экран.

Уключай гадзіннікі,
Часу рухавік!..
Хай шумяць ляшчыннікі,
Хай вядуць адлік,
Некалі аплочаным
Коштам пачуцця,
Сцежкам і абочынам
І кругам жыцця,—
Што не вызначалася
Ростам і ў густой
Мураве хавалася
Разам з галавой,—
Што імкне па аркушы
Белым, нібы снег,
Запісамі шпаркімі
Свой прадоўжыць бег
Прагны і бязбоезна
Стаць у гурт людзей
З муравой — да пояса,
З жытам — да плячэй...
Уключай лічыльнікі,
Час!.. Выводзяць хай
Нас тваe ляшчыннікі
У далёкі край!

Хата

З хаты пачынаецца
Свет, што людзям люб.
Хата ў птушкі маецца,

У крыніцы зруб,
Што ў часы далёкія
Прадзеды-дзяды
Ёй рубілі з вокнамі,
З брамкай — для вады,—
Каб цяклі струменьчыкі,
Пакідалі лог,
Як акно — агеньчыкі,
Як сляды — парог...

Хату, аб каторай я
Памяць берагу,
Я з самой гісторыяй
Параўнаць магу,
З дробнаю дзяржаваю,
Дзе няпэўны лад,
Дзе за гучнай славаю
Крочыць заняпад.

Хата будавалася
Перад той вайной
І не проста звалася
Хатай, а — карчмой.
Быў над той дзяржаваю
Гонтай крыты дах,—
З палавінай праваю —
Вокнамі на шлях,
З леваю — нсяркаю...
Там карчмар не жыў,
Там мужык за чаркаю
Песняй боль глушыў.
Сенцы пасярэдзіне
З кухняй для шынка.
Горкая ўвярэдзіла
Дробнага царка:
З трона споўз законнага.
Дом пасля хаўтур
З бровара казённага
Майстар-вінакур
Адкупіў.
Кіпучаю

Хваляй заліла
Хутка рэвалюцыя
Цішыню сяла.
Горам катаваныя
Ў ход пусцілі прэнт.
Бровар зруйнаваны быў
Мужыкамі ўшчэнт.
Так на хату купчую,
З лёгкай іх рукі,
У пару кіпучую
Набылі бацькі.
Ім прадаў нядорага
Дом свой вінакур,
Што паходзіў з горада...
А зямелькі шнур,
Пляц, якім валодала
За царом карчма,
Як зямля народная,
Іхнім стаў дарма.

Майстрам двор пакінуты.
Лад былы нізрынуты,
Новы завялі
Шкрабы — бацька з маткаю,
З іншымі парадкамі,
З лазняй, садам, градкамі
На шнуры зямлі.

Новых, з новай справаю,
Дом прыняў людзей,
З палавінай праваю,
З левай,— як раней.
З правай палавінаю —
Для гаспадара,
З левай, гаспадынінай,—
Для патрэб двара.

Там гудзеў да раніцы
Матчын калаўрот —
Хатні друг настаўніцы,
Чорны ад турбот,—

Бурам падпяваючы
Тонкім галаском,
Дым лучын хістаючы
Шпулькі вецярком.
Ночкамі нядзельнымі
Маці ніткі там
З барады кудзельнае
Выскубала нам.
Грукаючы кроснамі,
Ткала да відна
Там з тых нітак вёснамі
Сцежкі з палатна.
Слала іх пад вокнамі
І са сцежак тых
Восенню сарочкі нам
Шыла, каб у іх
Зімнімі нядзелямі
З прагнасцю — праз год
Барадзе кудзельнай мы
Зноў глядзелі ў рот.

Восенню палыннаю
Доўгай ноччу, днём
Пахла там адрынаю,
Токам і гумном.

Там, устаўшы раненька,
Маці вольным днём
Малаціла пранікам
Проса з ячмянём.

Там, калі над пушчамі
Навісала золь,
Рукі яе лушчылі
Боб, гарох, фасоль.

Там стручкі, маснічыны,
Ўсе да аднае,
Нэндзай пералічаны,
Пранікам яе.

Там і ў снах з'яўлялася,
Пад выццё зімы,
Гора, што хісталася
Па кутках карчмы.

Правай палавінаю
Ведаў бацька мой.
Кут жылы — з гасцінаю.
А за ёй — пакой
Цесны, што бакоўкаю
Звалі — спалі там,
З грубкаю, з кладоўкаю
Для аконных рам.
Сцены тынкаваныя
Аж за карчмаром.
Лаўка фарбаваная,
Лямпа над сталом,
Грамафон, што Ленскага
Спевам лашчыў слых,
Прывазныя, венскія
Крэслы, шафка кніг,
Гэта ўсё — як спадчына,
Даўні скарб жытла,
Як і тыя,
матчыны,
Сцены без святла,
Дзе лучына ночкамі
Трэскала з нуды
Ад агню, над ночвамі
Поўнымі вады.

З даўніх пор заведзена
Гэтак у людзей.
Сенцы — пасярэдзіне,
З кухняй — для дзяцей.
З цёплаю ляжанкаю
Печ. Засланы стол
Поснай самабранкаю —
Агуркі, расол.
На яду скаромную
Рот не разявай:

Жытніца вядомая —
Магілёўскі край.
Лапці, світкі зрэбныя —
З нашых сёл якраз
На заробкі хлебныя
Ездзілі ў Данбас.

От бы нам адправіцца
У паход з сястрой.
Кажуць, месяц славіцца
Белаю мукой.
Праз акенца б вылезці
З кухні — ёй і мне,
Калі месяц выгляне,
Калі дом засне.
Ноччу ззяе зорамі
Неба сінява.
Месяц над прасторамі —
Не адзін, а два.
Першы, што ўздымаецца
Над зямлёю — мой,
А сястрын — купаецца
У вадзе рачной.
Нас ён, праз крынічныя
Лучкі, беражком
На блінцы пшанічныя
Павядзе ў свой дом.
Дзесяць крокаў — весніцы,
Сорак крокаў — мост.
А ад іх да месяца
Колькі будзе вёрст?
Печ — пад столлю нізкаю,
Вецер — пад страхой,
Полаг — над калыскаю,
Крыж — над галавой,
Песня калаўротная
На краю сяла...
Хата наша родная,
Ты той была!

У галодны год

Могуць шпулькі з ніткамі
І без лямпы жыць.
Лямпа — каб над сшыткамі
Вочы не сляпіць.
Для хаціны курнае
Лямпа — лішні рот...
У краю разбураным
Газы недарод.
І вядзе радочкамі
Шпаркімі пяро
Ленін, заклапочаны
Планам Гоэлро.

Рэдка возяць з горада
Газу, мыла, соль.
На Паволжы голадна,
На Палессі голь.
Дзеці беспрытульныя
На дарогах... Як
Жыць без хаты ўтульнае?
Развалаха так
Маці.— Маеш з хатаю
Хлеб і праснакі,
А з двайной зарплатаю —
Мыла два брускі.
Як з бясхлебнай думаю
Засяваць штогод
Вечнае, разумнае?..

Толькі агарод,
Сад і клець уласная,
Вырашчаны злак —
Не заняткі класныя,—
Думаў бацька так.—
Дбай парой зімоваю
Аб касьбе, жніве,
Аб муцэ з паловаю,
Аб кані ў хляве.
У часы нясытыя,

Як насыціш ты
Хаты прагавітае
Прагныя раты:
Пашчу жорна — грэчкаю,
Пчол ляткі — сытой,
А кармушкі — сечкаю,
Ночвы — лебядой?..
Дежцы дай — бо просіць жа!
Цеста і аўчын,
Для зімы і восені —
Нашчапай лучын.
А для ступы — проса сей,
Грэй дрывамі печ,
Кашаю бярозавай
Лазню забяспеч...

Бацька думаў: нечага
За скаромны суп
З раніцы да вечара
Рваць работай пуп.
Як і ўсе, агораем
Неяк год цяжкі,—
Сын з дачкой не хворыя
Есці праснакі.
Маці, нібы плісіца —
Ёй дзяцей шкада,
Калі коршак блізіцца
Хцівы да гнязда.
Чулі мы — спрачаліся
Так яны не раз,
Потым запіраліся
Ад сябе, ад нас.

А назаўтра — тая ж злосць,
Крыўдны напамін.
У бяды для сваркі ёсць
Тысячы прычын.

Маці з бацькам снедалі
З намі ў ранні час.
Быў у іх — мы ведалі —

Суд. Развод.
А ў нас?
Маці растлумачыла
Дзецям пра дзяцей:
— Будзем жыць іначай мы,
Лепей, чым раней.
Бо не распадаецца
Гурт наш, а жыве,—
Сцен сваіх трымаецца,
Хоць сям'і і дзве.
Будзе нам падвоена
Ніўка, сенажаць,
Будзе нам дазволена
Дзвюх кароў трымаць.
Малако, скалоцвіна,
З маслам папалам,
Будзе ў нас,—
даводзіла
Наша маці нам,
Сытных дзён жадаючы
З любасцю ўваччу,
Ад дзяцей чакаючы
Згоды...
— Не хачу!
Не хачу нічога я! —
У адказ дачка,—
Не хачу такога я
Масла, малака!..

Слёзы пакаціліся,
Як гарох на стол.
Не дагаварыліся:
Бацька — вочы ў дол
І занепакоены
Вылецеў на двор.
Потым за сабою ён
Ад усіх запёр
Палавіну правую.
Маці — на сваёй —
Занялася справаю
Хатняй — малацьбой.

І было ад ранейка
Чутна цэлы дзень,
Як стагнаў пад пранікам
Матчыным ячмень.

Ноч... Бацькі разведзены
Па кутках карчмы.
Кухня — пасярэдзіне,
А на кухні — мы.

Словы маці марнаю
Марай не былі,—
Сталі паўгектарнаю
Паласой зямлі.
Гэта — не пад вокнамі
Агарод і двор,—
Хата адзінокая
Выйшла на прастор,
На палі шырокія,
Дзе палетак свой
Вымярала крокамі,
Плугам, бараной...

Паласу выходзіла
Засяваць сяўня,
Сейбітаў выводзіла—
Бацька, маці, я.
Крокі тры пакінула
Для малой сястры,
Каб апошняй кінула
Зерняў жменькі тры.

З новым полем сілаю
Мераліся ўсе.
Покуль не прабілася
Рунь на паласе,
Покуль,
стаўшы ніўкаю,
Ратнікаў сцяну
Не ўзняла, паклікаўшы
Хату на вайну.

Дзве жняі, загонную
Паланіўшы раць,
Выйшлі, каб палонныя
Каласы вязаць.
Наступала з Поўначы
Першая жняя,
А другая, звонячы
Зброяю,— з Паўдня.
У адной — здубелыя
Пальцы, як лядні,
У другой — спацелыя
Ад гарачыні.
За спіной у першае —
Туманы, імгла,
У другой — бязмежная
Паласа святла.
У адной: курлы-курлы!
Жураўліны клін,
Мэндлікі аблытаны
Сеткай павуцін.
У другой: куга-куга! —
Вечны крык жыцця,
Спёкаю пад полагам
Не засне дзіця.
Па-над колкай пожняю
Жытняй паласы
Схілены апошняю
Жменяй каласы.
Стрэліся хвілінаю
Гэтай серп з сярпом,
Просінь — з павуцінаю,
Сонца — з туманом.
Стрэліся, пазносіўшы
Жніўныя дары,
Жнеі — Лета з Восенню —
На сваім шнуры.

Лета ў рукі восені
Лейцы аддало:
Жыта перавозіла

На кані ў сяло
Гаспадыня новая...
Сустракаўся днём
Жоўты ліст з дуброваю,
Жоўты сноп — з гумном,
З сажалкамі, з рэкамі —
Лён і канапля,
Ураджай з засекамі,
З бараной — ралля,
З буйнымі зярнятамі —
Сейбіта сяўня,
Хлеб гарачы — з хатаю,
З песнямі —
сям'я.

Песні грамафонныя
У вячэрні час
Пад трубой зялёнаю
Зноў збіралі нас,
Зноў гучалі згадкаю
Зборышчаў былых,
Дзе — за самапрадкаю —
Напявала іх
Маці нам,— за пяльцамі
Альбо за шытвом,—
Гэткім, як у Вяльцавай,
Срэбным галаском.
А змаўкаў замучаны
Грамафон стары,
Запявалі гучна мы
Песню аб Дняпры
Дружнаю чацвёркаю,—
Аб плытоцах рачных
З валацужнай, горкаю
Адзінотай іх.
Як у сонца з просінню,
Як у дрэў і ніў,
Як у лета з восенню,
Так і ў песень быў —
У вясёлых, жаласных —
Свой кругазварот...

Пела, забывалася
Хата пра развод.

Агонь

Узляцелі дужацца
Роем у палі
З першай снежнай сцюжыцай
Лісце-матылі.
Жоўтым, устрывожаным
Пасланцам бяроз
Крылцы адмарожвае
Вецер ды мароз.
Сівер над абшарамі
Пагражае ім,
Замятае хмараю —
Венікам сівым.

Над імглой балотнаю
Зноў, як год назад,
Бой вядзе з лістотаю
Белы снегапад,
Каб правы, што страчаны,
Вырваць у яе...

У пары дзіцячае
Ёсць кругі свае.
Першы круг — пад вокнамі
Зранку вымяраць
Двор і прызбу крокамі
Шырынёю ў пядзь.
Далягляды новыя
Адкрываць штогод —
Межы палыновыя,
Лазню, агарод.
Круг другі —
абжытыя
Поле, лес і луг,
Рэчкаю абвітыя...

Школа — трэці круг.

У пары дзіцячае,
Светлае пары,
На кругах адзначаных
Ёсць свае сябры.
Мне дагэтуль помніцца
Наш буланы конь,
Легендарнай конніцы
Ветэран,—
Агонь.

Час імчаў імкліваю
Бурай над Агнём,
Бой махаў над грываю
Шабляй і клінком.

Сто разоў
агнём яму
Абпаліла скронь.
Трох адважных коннікаў
Пахаваў Агонь,—
Смерцю заарканеных
У нялюбы свет.

Трох байцоў параненых
Здаў у лазарэт.
Пад камандай сёмага
Сам зазнаў палон
Доўгага, рухомага
Лазарэта ён.

З ранай незалечанай
Скончыў паслужны
Спіс, вайной скалечаны,
Ветэран вайны.

Стаць на ногі хвораму
Бацька дапамог.
Конь, на згубу ворагу,
Рваўся ў даль дарог.

Што яму лямешная
Сталь, калі камдзіў
Перад строем спешаным
Някалі хваліў
Эскадрон іх, помніцца?..
Як дзевяты вал,
Залівала конніца
Волгу, Дон, Урал.
Што яму палеткамі
Плуг і барану
Рухаць, калі гэткую
Ўзняў ён цаліну!

Дзе пранесла Конная
Сцяг свой баявы,—
Маючы законныя
На зямлю правы,—
Засялялі шумнага
Свету ўладары
Школамі, камунамі
Панскія двары.

З арміі вярталіся
Людзі да зямлі,—
Горкімі шпітальныя
Шрамы не былі.
Сотні сёл,
паселішчаў,
Тысячы дарог
Сустракалі велічна
Тых, хто перамог,
З меткамі ўчарашняга
Шабельнага дня...
Так наведаў нашага
Мірнага каня
Госць, вайной не скошаны,
Коннік той,
з якім
Ганарыцца можа наш
Ратны конь адным

Спісам паслужным:
Тула —
Харкаў —
Крым.

Стрэча нечаканая
Для бацькоў, але
Скварка і жаданая
Чарка — на стале.
Конь глядзіць з падворышча
На байца ў акно,
Нібы хмельнай горычы
З ім не піў даўно.
Госць сядзіць, расчулены
Вернасцю свайго
Сябра, што пад кулямі
Ратаваў яго...
На каня паказвае
Бацька мой:
— Бяры!..
Дружба — рэч адказная,
Вы ж — з вайны сябры...
Конь — не для настаўніка.
— Конь, ён — конь для ўсіх.
Кажа маці, ставячы
Закусь на дваіх.

Госць бацькам адказвае:
— Дружба — рэч адказная,
Разумею сам.
Толькі абавязаны
Я каню, ён — вам.
Тут яго крывавая
Рана зажыла.
Не, не маю права я
Браць — вайна прайшла.
Зможа ў вас таварыш мой
Зарабіць на хлеб
Покуль не састарае,
Покуль не аслеп.
З бедамі ж зазнаецца,—

Лепш бы іх не меў,—
Знае хай, што маецца
Двор яму і хлеў,
З хлебам, з дапамогаю.
Вось вам адрас мой...

І далей дарогаю
Госць пайшоў сваёй.

А каню няможацца
Аднаму ў хляве,
Б'ецца ён,
трывожыцца,
Ды не па траве
З чэрвеньскімі росамі...
Пасярод двара
Тысячагалосае
Чуе ён «ура».
Ён жыццё цывільнае
Замяніць гатоў
На былое, пыльнае
Цоканне падкоў,—
З бурамі, з маланкамі,
Што ўзрушаюць кроў –
Вострымі і яркімі,
Як лязо клінкоў!

Не пад тымі вострымі
Шаблямі імчы,—
Гэй, буланы,
вёрстамі
Нашы дні лічы!..

Сонца ходзіць высака —
Сонца дагані!
Ягады на высеках
Абляпілі пні.

Недзе плача чаіца.
Чуеш, дарагі?
Вось і завяршаецца

Намі круг другі.

Ты мінай сунічныя
Лапіны — кось-кось! —
За дубровы зычныя,
Гучныя вынось.
Сціхне рэха гулкае —
Знікне лес з вачэй.
Пакідай мінулае,
Рвіся ў даль хутчэй.

Дык вынось дзіцячымі
Сцежкамі, мой друг,
З марамі гарачымі
Нас на трэці круг!

Жалоба

Сустракаўся з пушчамі
Снег, з вадою — лёд,
З холадам і сцюжамі —
Высакосны год,
З горкімі турботамі —
Неспакойны час,
З мукамі смяротнымі —
Розум Ільіча...
Падхапіўшы чорную
Вестку, правады
Белаю прастораю
Перастук бяды
Неслі ў даль зімовую,
Тонучы ў снягах,
Гулкіх сосен мовую
Стогнучы ў слупах.
Дзень і ноч краіне ўсёй
Боль перадаваў
Гучны бор,
што лініяй
Тэлеграфнай стаў.
Стылі, як ад холаду

Стыне ў жылах кроў,
Ад марзянкі
голыя
Ніці правадоў.

Выбіты марзянкаю
Бег жалобны жаль
Ад Масквы маланкаю
Па слупах удаль.
Нёс яго з трывогаю
Тэлеграфны бор
Доўгаю дарогаю,
І на школьны двор,
Перайшоўшы поле,
Скіраваў да нас.

Ставілі мы ў школе
П'есу ў гэты час
На ўрачыстым зборы
Вучняў і бацькоў.
З тэлеграмай скорай
Бор
у зал
зайшоў.
Ад цяжкой
ягонай,
Нежывой
хады
Падала заслона
На памост пусты.
А са стужкі
стылай,
Што ў яго руках,
Стогн прабег па жылах,
Холад —
па радах,
Як па правадах.
Стала ціха.
Чулі мы,
Як рыпяць снягі
На маскоўскіх вуліцах,

Чорных ад чаргі,
Што жалобнай стужкаю
Ленінскіх сцягоў
Там вілася ў сцюжную
Ноч сярод кастроў.
Нам перадавалася
Водгулле пакут,—
Нібы адбывалася
Ўсё не там, а тут.
Тут ён лёг, здавалася,
Галавой на кут.
Тут, хваробай змучаны,
Ён забыўся сном
За заслонай, спушчанай
Над яго жыццём.
Апусцеў наследжаны
Зал, дзе грамадой
П'еса не дагледжана...
Сцэна, а на ёй
За глухой заслонаю,
Воку не відна,
Высіцца чырвоная
Леніна труна.
Сцюжаю сібернаю
Тут, у школе, ён
Пад аховай вернаю,
Пяць начэй і дзён
Будзе разам з вучнямі.
Мы яго адсюль,
Сцежкамі не гучнымі,
Пад завеі куль,
Праз шрапнелі замеці,
Панясём далей
У нязгаснай памяці
Вечны Маўзалей.

Над жалобнай школаю
Час нястрымны цёк.
Цішыню вясковую
Абудзіў званок.
Зноў склікаў ён раніцай

Сцюдзеньскаю нас,
З сумкамі і ранцамі,
На заняткі ў клас.
Зваў на п'есу вечарам,
Тую, што была
У зале не дагледжана
Гледачом сяла.

Адзін

Бацька больш аб школе дбаў,
Маці — аб малых...
Не судзіць,— хто праў, не праў,
Нам сягоння іх.
За мяне і за сястру
Рассудзіў іх суд
У галодную пару
Бед, нястач, пакут.
А мінулася бяда,
З позвай узышоў
Школьны год — ганец суда —
На парог бацькоў.
Ён прынёс (як лістапад
Ветра позні свіст)
На зямлю, на двор, на сад
Выканаўчы ліст.
Дзеці выраслі, пара,—
Ён казаў бацькам,—
З непрытульнага двара
Разлятацца вам.
Загадаў асобна жыць
Суд і нам з сястрой:
З бацькам — мне належыць быць,
З маці жыць — малой.

Першы раз за шэсць гадоў
Думала сям'я,
Як дзяліць свіней, кароў,
Хату і каня.
Дзве каровы.

З іх адна —
Мне,
адна — сястры.
Абсмаліла кабана
Маці на двары.
Можна лёгка падзяліць
Тушу тапаром
На дваіх.
А як жа быць
З хатай і канём?
Не падсмаліш аганьком
Роднай хаты дах,
Не пацягнеш,— тапаром
Рассякаць,— на шлях.

На дварышчы ў нас чутно,
Як звініць званок.
Школу, гледзячы ў акно,
Бачу праз гаёк.
Засталося два гады
Мне туды хадзіць.
З хаты з'едзем.
Як тады
З навучаннем быць?
Зажурыўся выпускнік,
Абвясціў услых,
Што за пяць гадоў прывык
Да сяброў сваіх,
Што застацца хоча тут...
Вось вам і прысуд!

І лягчэй адразу ўсім
Стала на душы.
Не распаўся назусім
Гурт наш. Не кажы!.
Не застаўся родны дом
Без гаспадара,
Покуль конь і я з канём —
Жыхары двара.
Гэта хата, поле, луг
З рэчкай заадно —

Даўняй еднасці ланцуг,
Я — яго звяно.
Думаць так лягчэй бацькам.
Адкладаўся боль
Іх на два гады,
а там
Можа і на больш.
Можа ўдасца дзён былых
Адхіліць разрыў,—
Я, агульны клопат іх,
Той надзеяй быў.

Маці, бацька, я, сястра
Жытам агарод
Засявалі — паўшнура —
Для патрэб майго двара
На наступны год.
Паўшнура ж, дзе бульбяны
Меўся быць кагат,
Пакідалі да вясны
Мне з канём — для град.
У сям'ю агульную
Нашую з канём
Цётку беспрытульную
Запрасілі ў дом.
З ёю дагаворана —
Старшай быць у нас.
Дык прымай,
Тадораўна,
Сала, круп запас,
Самапрадку матчыну,
Бацькаў грамафон.
Зажывём у складчыну
З гэтых самых дзён.

Адзвінелі, згінулі,
Як званкі, дзянькі.
Першымі пакінулі
Дом і двор бацькі:
Паімчаў са станцыі
Бацьку паравоз,

Маці сам на працу я
На кані адвёз.
Час займацца справаю
Ёй... Звініць званок...
Памахала праваю
Мне рукой здалёк
Маці, выпраўляючы
Да чужых людзей,
Леваю — трымаючы
Хустку ля вачэй.

Доўгаю дарогаю
Я паражняком
Каляінай дрогкаю
Тарахчу з канём.
З ім ускрай бярэзніка
Едзем мы на ўсход,
Маем з ім —
равеснікі —
Па трынаццаць год.
Як у забабонныя
Нашыя гады
Везці скарбы тонныя
Злыбяды-бяды?
Як,—
хачу параіцца,—
Мацаваць ланцуг
Той, што рассыпаецца
На вачах, мой друг?

Шэсцьдзесят агорана
Вёрст.
Каня распрог.
Абабіў я, змораны,
Пугай пыл дарог...
Дзе ж яна, Тадораўна?
Можа быць, пайшла
На сяло з падворышча?
Вокны —
без святла.
З клямкаю вітаюся,

Зняў з дзвярэй замок.

Як п'яны, сланяюся
Я з кута ў куток.
Блудзіць,— не канчаецца,
Па карчме мой шлях,
Рэхам адгукаецца
Па яе кутах.
Хат пустых агледзіны...
Як і ў дні нягод,
Кухня — пасярод.
Вось калі — разведзены,
Вось калі — развод.
Крок траіцца пошчакам.
Змрок...
Нібы з нябожчыкам
Тут стаіць труна,
А па шкле акна
Льюцца слёзы матчыны.
Шыбіны звіняць
Аб тых днях, што страчаны
І ў труне ляжаць.
Чую, шапку скінуўшы,
Як ад страты той
Матчын ток з адрынаю
Стогне за сцяной,
З горыччу мяцельнаю
Вые калаўрот,
Барада кудзельная
Свой скрывіла рот.
Комін растрывожаны
Слёз не пракаўтне...
Хлынуўшых, няпрошаных —
Не стрымаць і мне.

Восем і адна

Токам і адрынаю,
Правай палавінаю,
Кухняю гаротнаю,

Скрухай калаўротнаю
На краю сяла,—
Чым ты толькі, родная
Хата, не была?
А сягоння ў змрочную
Сенцаў цішыню
Хлынулі святочныя
Гукі ўпершыню.
Не паны заехалі
З песняй,—
не ў пару,—
З музыкай, як некалі,
Ў госці к карчмару.
Не!.. Гуртка мастацкага
Тут вячэрні збор —
Скокі заліхвацкія,
Самадзейны хор.
Спеўка генеральная
Скончана... Але
Музыка цымбальная
Чутна на сяле.
На яе збягаюцца
Людзі ў дождж і золь.
Полька-Янка граецца,
Печ, падлога, столь,
Хата ходзіць ходырам,
Поўная людзей.
Скача Ганна з Хвёдарам,
З Зосяю Агей.
Не сярдуй, Тадораўна!
Кут, што змалку люб,
Сёння ператвораны
У вясковы клуб!

Нам з канём пакінуты
Двор і шнур зямлі.
Лад былы нізрынуты,
Новы завялі
Зухі і свавольнікі
Кватаранты школьнікі,
Дома жыхары —

Дружбакі-сябры.
Іх у паўнапраўную
Долю дом прыняў,
З палавінай праваю,
Што раней займаў
Бацька. З левай — матчынай,
З кухняй — пасярод,
Дзе карміла складчына
Шумны свой народ.
Кіравала хатаю
Правай — восем нас
Хлопцаў. А дзевятая,
Старшая на клас —
Левай палавінаю.
Токам і адрынаю,
Намі верхаводзіла...
Хоць расла ў рыззі
Змалку, ды паходзіла
З вёсачкі Князі.
Не за радаслоўную,
Не за бацькаў род,
Называў Князёўнаю
За красу народ
Кватарантку нашую.
Аляксандрай, Сашаю
Клікалі яе
Школьнікі свае,
Птушкаю — Тадораўна,
Я — Алесяй зваў.

Гора, з ёй — не гора нам,
Дзён ліхіх не знаў
Родны дом, як некалі...
Я ў ім, як і ўсе,
Чысціў па чарзе
Бульбу, балазе
Не раслі няўмекамі
Мы з гадоў малых,—
І ў камах кумекалі,
І ў лушпінах тых.
І не гэтак рваліся

Гатаваць камы,
Як часцей стараліся
Быць з Князёўнай мы.
Памагаць ёй з вёдрамі,
Лыжкі, міскі мыць
Па раскладу цвёрдаму...
Лазню з ёй паліць
Мы былі не гордыя,—
Дым глытаць і горкія
Слёзы разам ліць.

Я, Кандрат, Лявон, Панас,
Сцёпка, Казік, Стась, Ігнась
І адна — яна.
Так і звалі людзі нас —
Восем і адна.
Хто працуе за сталом,
Хто — каля акна.
За асвету бой вядзём —
Восем і адна.
Сценгазету і плакат
(З невуцтвам вайна!)
Выпускаем мы да свят —
Восем і адна.
Лічаць нас яе хвастом,
Хай! — не навіна.
Мы ж і ў голаў не бяром —
Восем і адна.
Дзевяць нас — адзін гурток,
Зноў звініць струна,
Зноў пяе з адрынай ток —
Восем і адна.
Зноў іграем польку, вальс
Ледзь не да відна
Для людзей, што клічуць нас
Восем і адна.
Я, Кандрат, Лявон, Панас,
Сцёпка, Казік, Стась, Ігнась
І адна — яна.

Адсвяціў каштанамі

Парку майскі ўбор,
Адрыпеў гіганамі
Шумны школьны двор,
Адгуляў з бядовымі
Хлопцамі ў кракет.
Выпуску чарговаму
Шлях ляжыць у свет.
Для таго, хто сёлета
Скончыў сёмы клас
Адзвінеў вясёлага
Навучання час,
Адкаціўся хмарамі —
Водгуллем вясны,
Адкружыўся парамі
Ў вечар выпускны.
Чэрвеню раздольнаму
Рукі парк прасцёр.
Цягнецца ён школьнымі
Ліпамі ў прастор
Палявы, за прасліца,
Дзе ў апошні раз
З нашай сямікласніцай
Крочым мы якраз.
Чутны рып гармоніка.
Бубна ранні гром.
Узыходзіць сонейка.

Мы на ўсход ідзём
З песняй аб крынічаньцы,
Што хлапец капаў,
З жалем па дзяўчыначцы,
Што кахаў — не ўзяў.
Не сцяжынкай роснаю
З ёю мы ідзём,—
Мы яе даросламу
Лёсу аддаём.
Там, з вясёллем, з бомамі,
Як народ пяе,—
Людзі невядомыя
Забяруць яе.
Тайнага, нясмелага

Сэнсу, зразумелага
Толькі нам адным,
Поўна ў спеве тым
Нашым, што ўздыханнямі
Будзіць сенажаць...
Не! Не нам прызнаннямі
Ёй надакучаць.
Хай з нябёс бясхмарная
Свеціць ёй вясна,
Хай краса не старае,
Як з чужым яна
Хлопцам абвянчаецца...

Сярод жытніх хваль
Пракрычала чаіца.
Сціснуў сэрца жаль.
Вывелі сцяжыначкі
Нас на біты шлях...
А ў тае дзяўчыначкі
Слёзы на вачах.
Потым мы ўсміхаліся
Ёй, а нам — яна.
Так і развіталіся —
Восем і адна.

Песня і жняя

Ад заняткаў вольныя
Лета дні цяклі.
Сціхлі класы школьныя,
Як без пчол вуллі.
З парт і падаконнікаў
Лёгкаю рукой
Час канікул школьнікаў
Змёў — за роем рой.

Змоўк, забыты песнямі,
Дом наш — інтэрнат.
А сябры за весніцы
Рушылі да хат,

Да патэльні матчынай,
Да турбот яе,
Ад нясытай складчыны
На блінцы свае.
Чую зноў,
за кнігамі —
Прагны іх чытач —
Адзінокай кнігаўкі
Аднастайны плач.
Жыта поўніць шумамі
Пустату дарог.
Аб жніве падумаў я —
Маці на парог...
Хай з ранейшай прагаю
Я не рвуся ў бор,
Ракаў не выцягваю
З патайных пячор;
Хай праз шкло ружовае
Не гляджу на свет,
Памяццю захоўваю
Горкіх метак след,—
Ды ўсё роўна рады я
Раз у год пачуць
Матчын серп за хатаю,
Як палоску жнуць.
Жыта агародняе,
Каласоў сцяна!..
Выйшла маці родная,
Хоча знаць яна,
Колькі важыць золата
Паласы былой.
Ажаніўся сёлета
Бацька на другой.
Горкаю часінаю,
Як над дамавінаю,
Як аб нежывым,
Мы аб ім маўчым.
Ды калі над нівою
Пачало світаць,
Не змагла маўклівая
Маці больш маўчаць.

Зазвінеў над пожняю
Востры, як сярпок,
Векавым галошаннем
Матчын галасок.
Золата прыгоршчамі
Грабучы, ляцеў —
Ад часоў прыгоншчыны
Аж да нашых — спеў
Скаргаю надтруннаю.
Гнула песня стан
Служкай падбізуннаю...
Голад — той жа пан!
Голад, як не выжнеш ты
Дзецям на блінцы,
З-пад страхі іх выжыве,
Пусціць у старцы.
А як выжнеш голасам
І сярпом загон —
Зрэжа разам з коласам
Тваю сілу ён.
На зямлю спусцілася
Сіняя імгла.
Маці прытамілася,
Песня знемагла.
Працаю агораны,
Дзень пад мэндлік лёг.
Разлічыцца змораным
Жнеям дапамог
Вечар
з нівай хлебнаю
Месяца сярпом,
Промняў сцежкай срэбнаю,
Ржышча дываном.

Ажаніўся суджаны,
Шлюб узяў з другой..
Не былі атручаны
Горкай навіной
Лета дні гарачыя,
Хлебныя крыхі.
Так і ёсць —

дзіцячыя
Пройдзены кругі,
Хоць яшчэ не мераны
Імі сёмы клас.
Перабег да тэрміну
Мне суровы час
Сцежку бесклапотную...

Я ўжо не хлапчук,
Я ўжо, маці родная,
Пасылаю ў друк
Вершы, што не злоснымі
Ад цяжкіх нягод
Сталі, а —
дарослымі
У трынаццаць год.
Перад самастойнымі
Днямі ў маладосць
Я не абяззброены —
Гарт, прызванне ёсць.
Змрок іх не аблытае,
Не сагне бяда.
Маці, не заві ты іх
Да свайго гнязда.
Тут яны,— дзе рады ім
Сцены,— сцен сваіх
Не пакрыўдзяць здрадаю...
Не заві ты іх!

Скарб, што звaўся ніваю —
За снапком снапок —
Пранікаў спажываю
Лёг на матчын ток.
Высушыўшы спорнае
Жыта на радне,
Хлеб змалоўшы жорнамі
На ручным млыне,
Назаўсёды выракла
Маці свой прысуд
Дзён былых апірышчу...

Больш ніколі тут
Не трымаць ёй пальцамі
Шпулек, пяльцаў, спіц,
Не таптаць шурпатымі
Пятамі масніц,
Не хадзіць прыгоннаю
Служкай па шнуры,
Жонкай незаконнаю
Па сваім двары.
Маці развіталася,
Як жняя з жняёй,
З песняй —
што засталася
Назаўжды са мной.

Прызванне

Смерць —
лязо імгненнае,
Свет —
яе пракос.
Хіба людзі — тленныя
Каласы для кос,
Прах, трава магільная,
Крыўдны пустацвет?
Можа, былкай пыльнаю
Я пакіну свет?
Можа быць, з пагорка я
Некалі ўзмахну,
Як рукою, горкаю
Веткай палыну?
Можа, над загонамі,
Год праз дваццаць мне
Конь, як клён, зялёнаю
Грываю махне?
Хіба сэрцы блізкія
Навакол мяне —
Бліскаўкі бязлікія
Вокамгнення?..
Не!

Крыжам не закрэслены
Голас пачуцця,
Што прабіўся песнямі
З цемры да жыцця.
Не кранула хцівае
Забыццё і тых
Зерняў,
стаўшых ніваю
Казак, баек, кніг.
Тла закон нізрынуты.
Небыццю з касой
Дзёрзкі выклік кінуты
На зацяты бой.
Чыстаю папераю
Павяла душа,
Як раллёю белаю,
Плуг карандаша.

Што махаеш грываю,
Што вушмі стрыжэш,
Конь мой?..
Гэта нівою
Ходзіць з ветрам верш,—
Басаногі росіцца,
Мокне ў жыце тым,
У бяссмерцце просіцца.

Конь мой, разам з ім
Руш сцяжынкай новаю,
Скалані нябыт!
Выіскры падковаю
Бліскавіцы з пліт!
Смерць не скрышыць жорнамі
Легендарны шлях —
Рытмамі прасторнымі,
Днямі непаўторнымі
Жыць яму ў вяках.
Конь!
Ляці дэпешаю
У наступны дзень.

Верш — прызванне першае,
Доўгае, як цень.
Раніцай суроваю,
З пачуццём жывым,
Бег раллёю новаю
Я за ім, за ім,
Словы раскідаючы,
Поўны свежых сіл,
З прагнасцю глытаючы
Вецер, снег і пыл.
А цяпер няроўнаю
Крочыць цалінай
З лубкай, зерняў поўнаю,
Верш за мной, за мной,
Доўгім па разорыне
Ценем снуючы,—
Высеяць прыскорвае
Зерне да начы,
Покуль не схаваецца
За зямлю прамень,
З ноччу не зазнаецца
Сейбіт, з цемрай — цень.

Можа, іх не ніваю
Стрэне ранак той,
А надтрунай кнігаю
Згорнутай — плітой,
Хай!.. Я дню лямешнаму,
Выкладцы байца,
Як прызванню першаму,
Коннаму і пешаму,
Верны да канца.

Скарб

Год мінуў. Адлётная
Надышла пара
Для мяне — самотнае
Хаты жыхара.
Памагчы ці здолею

Родным сценам я,
Як студэнцкай доляю
Зробіцца мая
Доля нетрывалая?..
Мае на зямлі
Хата месца сталае,
Пляц, што ёй далі,
Радаслоўе гордае,
Свой драўляны век,
Прызначэнне цвёрдае,
Як і чалавек.
Жыхары дарослыя
З дому ў свет сышлі.
Сцены — рэч не простая.
Як жа быць, калі
Лёс іх засяроджаны
У маіх руках?
Бокам устрывожаным
Конь глядзіць на шлях.
Пэўна, непакоіцца,
Запытаннем скут:
Забяру з сабою іх
Ці пакіну тут?
Мне не лёгка вырашыць
Долю іх. Шкада!
Хата — не для выраю,
Хата — для гнязда.
Конь, які гісторыі
Адгрымеўшай варт —
Не для аўдыторыі
І студэнцкіх парт.

Сэрца поўна горычы.
Ходзяць пакупцы
Па двары, гаворачы
Гучна аб канцы
Хронікі сямейнае;
Кажуць, што ў каня
Зубы безнадзейныя,
Лік вядуць штодня,
Колькі з дрэўца кожнага

Важыць яблык кош;
Выгана мурожнага
Знаюць сабекошт,
Адзічэлай грушыны,
Шчыліны лятка,
Рам, што, пэўна, пушчаны
Будуць з малатка;
На чужой маёмасці
Сходзяцца ў цане,
Куплю нерухомасці
Прапануюць.
Не!..
Скарб мой — не тавар яшчэ,
Двор не аўкцыён:
Гандляваць таварышам
Не дазволіць ён,
Хатаю і пуняю,
Шыбінай акна.
Хіба тут камунаю
Восем і адна
Не жылі?..
Не купіцца
Свет, што я любіў.
Скарб — у лузе купіна,
Неагляднасць ніў,
Лес з густымі шатамі,
На прыпёку пень,
Баразна аратага,
Хмар вандроўны цень,
Швачкаю-машынаю
Пройдзены пракос —
Сценамі, раслінаю,
Зерняў пупавінаю,
Левай палавінаю,
Правай палавінаю
Я да іх прырос.
Купленай рухомасцю
Не бываць ім.
Не!
Што рабіць з маёмасцю? —
Маці піша мне.

Ліст ад'езд прыскорвае
Мой — да парт і кніг.
Ты прымі, Тадораўна,
Ад бацькоў маіх,
Дарам шчырай спадчыны
Нерухомасць сцен
І пасад, прызначаны
Воляй новых змен,
Двор, з адкрытай брамаю,
Малалецтва дні
З прызбаю той самаю,
З дбаннем аб кані.
З ім ары за пунькаю
Шнур, касі лужок...

Пехатой, чыгункаю
Прылятаць здалёк
На пабыўку шчырую
Буду я сюды,
Як вясною з выраю
Бусел малады
На мясціны матчыны...
Жыць тут буду, каб
Вартаваць не страчаны
Дзён мінулых скарб,
Спеў, з гнязда не спораны
Пад страхой трымай
Месца мне, Тадораўна!
А цяпер —
бывай!..
Хаты непарушнае
Вырашаны лёс,
Лазні, груш над крушняю
Хамута, калёс
І каня, што з рэчамі
Клопат мой вязуць
На жалезны, рэйкамі
Вылажаны пуць.

Чуў я раз, за сёламі,
Цягніка лясны

Шум,— як быццам коламі
Лопаў млын рачны.
Шум дужэў і, мелячы
Збожжа, громам з хмар,
Вадаспада веліччу
Мне дыхнуў у твар,
Рухам калыхаючы
Вецце верхавін,
Ліўнем заціхаючы
На лістах асін.

Я даверыў лёс яму
Сёння свой. У свет
Выдаў, як даросламу,
Мне касір білет.
Волата жалезнага
Прагучаў гудок,
Вынырнуў з-за лесу ён
І прыцішыў крок,
І, хадой не змораны,
Стаў на пяць мінут.
Конь мой і Тадораўна
Анямелі тут.
Да сядла вагоннага
Праштурхаўся я,
Скочыў спрытным коннікам
На каня з каня.
Загрымелі дужыя
Млын і вадаспад,
З месца ўперад рушыўшы.
А зямля назад,
Жоўтая, зялёная,
Паплыла.
З акна
Пазіраў бяссонным я
Зрокам дзікуна,
Як маё мінулае,
Цягніка хутчэй —
Вокамгненнай куляю
Гінула з вачэй,
Як хаваў ягоную

Пару, дым і пыл
За сваёй заслонаю
Смужны небасхіл.
Я ляцеў прасторамі,
Да якіх не звык.

Конь мой! — ператвораны
Дождж у рухавік,
Па чыгунцы пушчаны
Вадаспад і млын,
Здзіўленымі пушчамі
Мчыш ты не адзін.
Конь! Стальнымі рэйкамі
Дзень і ноч грымі.
Пранасі над рэкамі
І мяне з людзьмі.
Туманы на верасе...
Рысь, кар'ер, галоп...
Шлях, які наперадзе,—
Той жа Перакоп.
Адкажы ўстрывожаны,
Конь жалезны наш,
Хто, чаргою скошаны,
Упадзе ў Сіваш?
Колькі душ крывавая
Бездань паглыне
Разам з гучнай славаю?..
Што ты зычыш мне?
Над сям'ёй шумліваю
Восеньскіх бяроз
Рассцілаўся грываю
Дымнай паравоз
З зоркай пяцікутнаю...
Ён імчаў, як час,
На пытанні чутыя
Несучы адказ.

Гарадок

Згортваць сшытак рана,

Змерай далеч вокам.
Не!..
Да акіяна
Нам яшчэ далёка.

Сцелецца пад ногі
Маладосці скрутак
Ніткаю дарогі,
Строгай зменай сутак.

З першага світання
Смага вусны паліць,
Гоніць парыванне,
Непакоіць
памяць.

Працы пугай ярасць
Хвошча ўвачавідкі,
Не шкадуе старасць
Маладое ніткі.

Болей чым пятнаццаць
Тысяч сутак круглых
Коціцца юнацтва
Па гарачых вуглях.

Доўгая дарога
Не занатавана.
Не!.. Яшчэ далёка
Нам да акіяна.

Спіць пад ззяннем месяца,
Лёгшы ўздоўж ракі,
Месца, што не месціцца
Назвай у радкі.
Мсціславам,
Амсціславам,
Як не назавеш —
Словы ўсё не сціслыя,
Не даюцца ў верш.
Ну, якраз — каўказскія

Пчолы, што ў вуллі
Наскія, парнаскія,
Лазу не знайшлі,
А дарма!..
Дасведчаны
Бард адчуў бы пах,
Водар старасветчыны
Ў іх на хабатках.
А каб сам са змрочнае
Выбраўся імглы,
Зноў з гары Дзявочае
Глянуў на валы,
На будынак з вежамі
Гулкі, як набат,—
Захлынуўся б вершамі,
Як паветрам, бард.
Услаўляў бы ратныя
Справы, меў калі
Горад не заштатнае
Месца на зямлі.
Вышкі меў нядрэмныя,
Злой смалы груды,
Гонар і таемныя
Пад зямлёй хады,—
Праз якія вёснамі
Князь выходзіў сам
На сустрэчу з соснамі,
На паказ барам.

Нас жа не падземнымі
Вывадзіў кварталамі
Гарадок з нядрэмнымі
Вежамі і ўзваламі.
Вёў ён нас калонаю,
Па адным і парамі,
Вуліцай Чырвонаю,
Брукам, тратуарамі.
Захапляў не скруткамі
Старадаўняй метрыкі —
Радыёпабудкамі
І святлом электрыкі.

Зімнімі пацёмкамі
Праз завеі бурныя
Пасылаў з пуцёўкамі
Нас у хаты курныя.
Ставіў нам умоваю.
Ён не дэкларацыю,
А — абавязковую
Цемры ліквідацыю.
Той, якая крыжыкі
Абвясціла б нашымі,
Калі б мы не выжылі,
Калі б трасцы княжылі.

Месца поўна зменамі
І не толькі гэтымі я —
Тэхнікума сценамі,
Тэхнікум — паэтамі.
Можа вас палохае
Слова? Гучна сказана?
Хай!..
Яно з эпохаю
Больш, чым з лірай, звязана.
Варухні газетныя
Сховішчы, часопісы —
Хлынуць запаветныя
Даты, вершы, допісы.
Раскруці палотнішчы
Друку акруговага —
Замільгаюць прозвішчы
Васіля Барвовага,
Янкі Бурапеннага,
Міхася Праменнага,
Тых, што з сэрца тленнага
Праглі іскры высячы…
Тысячы іх, тысячы! —
Пасланцамі племені,
Руху маладняцкага,
Рынуліся з цемені
Да агню мастацкага.
Хай вартуюць дзіўныя
Вершы маладняцкія

Сховішчы архіўныя —
Іх магілы брацкія,
Хай радкі ўспрымаюцца
Сёння, як гарэзія,—
Сэнс у іх хаваецца
Больш, чым паэзія.

Што за цуд —
уласнае
Слова друкаванае!
Хай і не выразнае,
Хай сабе — займанае.
Хай яно, падплотнае,
Свеціць сталай лысінай —
Пачатковец лётае
З ім, як з торбай пісанай.
І яго на лавачцы
Пры начным ліхтарыку
Ён чытае Клавачцы...
І відаць па тварыку,
Як яна аглушана
Вершам непісьменнага
Пастуха з-пад Грушына
Кастуся Раменнага.

Ён жа ходзіць, раіцца
З лепшымі паэтамі —
Гарадское раніцы
Гордымі прыкметамі.

Юлі Гоман!..
Гэтага
Эпіка і лірыка
Мела за адпетага
Нелюдзіма-схімніка
Гарадская вуліца...
Ён ідзе, разважлівы,
Як манах сутуліцца,
Да зямлі няўважлівы.
Што яму абочыны
З рознымі спакусамі?

Пэўна, заклапочаны,
Размаўляе з музамі.
Галава апушчана,
Да пляча нахілена,
Губы, як у Пушкіна —
Паслядоўнік выліты.

Яркія, адметныя
Гальштукі і запанкі —
Вось штрыхі партрэтныя
Змітрака Прытапенкі.
Патайнымі спратамі,
Як па лесе, гойсае
Лірык за дзяўчатамі —
Семяно мангольскае!
Твар — раскосай вежаю.
Воч байніцы коляцца.
Мае кніжку свежую —
З надпісам ад Коласа.
Сведчанне бясспрэчнае...
Грэх было б — народнаму
Даць такое сведчанне
Песняру нягоднаму.

Трэцім з пералічаных
Слухачоў Раменнага
Быў зямляк з-за Крычава,
Таленту адменнага,
Як сказала б Клавачка.

Эх ты, слава, славачка!
Быў табой залучаны
Я, і ў рад залічаны
Трубачоў са Случчыны,
Полаччыны, Міншчыны.
Можа быць, з паштоваю
Гадавой падпіскаю
Дойдзе ў глуш вясковую
Верш, Дудой падпісаны,
Той, які дэталямі
Не багат, не бліскае

Яркімі крышталямі,
Знай, страха не блізкая,—
Ён табою хрышчаны,
Хвошчаны ляшчынамі,
Глушаны ігрышчамі,
Смалены лучынамі!

Парыж і Версаль

На Віхры ўзбярэжжах
Гарадок далёкі,
Хоць і цесны ў межах,
Марай быў — шырокі.
Ён назваў дасціпна,
Выдумкай багаты,
Можа і не сціпла,
Нашы інтэрнаты.
Стаў адзін —
Парыжам,
А другі —
Версалем,
На здзіўленне хіжым
Еўрапейскім далям.
Месца даў уласнай
Воляю законнай
Ён ім на сучаснай
Вуліцы Чырвонай.
Вуліца, як слава,
Вуліца, як дрэва:
Сам Версаль —
направа,
Сам Парыж —
налева.
А што тычыць Сены,
Рэчкі выдатнейшай —
Ёй няма замены,
Чым Віхра, гучнейшай.
Чыстая, як вока,
Працай занятая,
Мые грунт глыбока...

Дзе там Сена тая!
Шчупакоў і плотак
Не палічыш — сіла!
Тысячы б падплотных
Парыжан карміла.
Крызіс там лютуе.
Беспрацоўным рыбку
Кінула б, як тую
Манну на падтрымку.
Гэтак разважалі
Мудра я і Клава,
Што жыла ў Версалі,
Тым, які направа.
Выбар тэм шматлікі
У вясновай далі —
Мы нібы залікі
Па чарзе здавалі...

Гарадком,
спавітым сном,
Мне дарогу значыць
Тратуар дашчаны ў дом
З нумарам шаснаццаць.
Пэўна, стрэне там мяне
Строга Гоман Юлі,
Упікнуць не праміне:
Што, маўляў, за гульні?
Што ж ты, брат, забыў сціло,
Карандаш, паперы,
Сам, як тое памяло,
Падмятаеш скверы?
Застанешся без парток —
Свежая палітра.
А Прытапенка Змітрок
Усміхнецца хітра.
Гэта, скажа, сапраўды
Не зусім дарэчы,
Прызначаеш не тады,
Калі трэба, стрэчы.
Прызначаў бы іх, чумны,
Днём святой нядзелі,

А не ў вечар, калі мы
З Мінску прышумелі.
Ты забыў пра наш ваяж,
Нашыя намеры?
Мы ж вазілі на кірмаш
І твае паперы.
Дом!.. Куток сяброўскіх мар,
Гоман і Прытапенка.

Дом... Лягла на тратуар
Асвятлення лапінка,
Як ад фары, ад акна...
Хмара тытунёвая
Ад вачэй завалакла
Хлопцаў з іх размоваю.

— Як там справы?
— А нішто.
— Не такія дрэнныя.
— Што ні дзверы, што ні стол —
Пакупцы адменныя.
— Ну, а вынік... вынік спраў?
— Сам Хадыка нас прымаў,
Як сябрам, патрос руку...
— Што за ён, Хадыка?
— Белабрысы, пры кійку,
Крышачку заіка.
Вершам даў належны шлях,
Адаслаў наборшчыкам,
Не залежвацца ў сталах
Ім, як тым нябожчыкам.
Адаслаў і твой, Дуда,
Ёсць, сказаў,
жывінка...

Толькі з подпісам бяда,
Выйшла ўсё ж замінка.
Хай друкуе пад сваім,
Рве, казаў ён, з гульнямі.
Хай радок —
не псеўданім —

Пахне тымі гумнамі.
Гэта, брат, не толькі ў твой
Адрас крыўдна сказана...
— Упікаў, што ў нас з зямлёй
Сувязь не завязана.
— Гаварыў, што вершы ў нас
Іншы раз, як прысак.
Менш бы ім гарэлых фраз,
Больш — яскравых рысак...

— Іх, нібы раслінку,
Грэй, казаў ён, працаю,
Вынаходзь жывінку,
Рэж —
сухую рацыю.

Гарадок далёкі —
Нашыя пенаты,
Думкай быў шырокі,
Справамі багаты.

Мы ў ім гартавалі
Сэрцы не для цішы,
Хто — ў сваім Версалі,
Хто — ў сваім Парыжы.

З інтэрнацкай койкі,
З дарагое кніжкі
Мы Парыж далёкі
Бачылі, як з вышкі.

Верныя навукам
Нашых мар атрады
Неслі яго брукам
Сцяг на барыкады.

Там, у даўнім часе,
Маніфеста клічам
Справа пачалася,
Што сваёй мы лічым,—

Што пад неабсяжнай
Раніцаю юнай
Стала песняй нашай,
Мы — яе Камунай.
Штаб сяброўскі. Той жа дом
З нумарам шаснаццаць.
Тая ж тэма: як з жыццём
Сувязь нам намацваць?
Шумны тэхнікум прыціх,
Змоўкла аўдыторыя.
Пад страху бацькоў сваіх
Едуць некаторыя.
Як жа мне? А як жа ім
Хлопцам заклапочаным
Сёння клопатам другім —
Планамі рабочымі?
Я б нанёс бацькам візіт
З імі. Дзе ж тут — новае?..
Ды й настаўніцкі іх быт
Крыху абмяжоўвае.

Ёсць куток, што я сваім
Верным сэрцам слухаю,
Дзе няўдалы псеўданім
Быў прыдуман пугаю.
Там ёсць хата, дзе я рос,
Што не забываецца.
З ёй мяне нялёгкі лёс
Разлучыў.
Бывае так!
Прамінула тры гады —
Гэта ж вечнасць цэлая!
Так і просіцца туды
Прага зразумелая.

Сэрцам поспех чую —
Пэўная фатыга...
Кут свой прапаную,
Як зямлю Хадыка.
Мінскі?
Не! Што родам

З Коласа паэмы.
— Рушым, хлопцы, бродам
Да гушчарнай тэмы.
Больш не знаць вам скрухі,
Быць вам дударамі.
Хай ядзяць вас мухі,
Мухі з камарамі!

Пераход не гладкі:
Будзем піць з вядзерца,
Есці не аладкі,
Спаць, дзе давядзецца.

Ногі пакрывавім
Там аб рэбры лесу,
Шкельцамі ў канаве,
Каменем, жалезам.

Хлопцы не сляпыя,
Знаюць гэта самі:
— Хай ядзяць нас тыя
Мухі з камарамі!..

Пыльны шлях,
як скрутак, лёг
Полем, лесам, кручаю.
Шлях адзін тры пары ног
Крокамі раскручваюць.
Дакаціўся гул глухі.
Бліскавіца з хмарамі
Недзе лес сячэ сухі,
Пыл мяце папарамі.
Як паэт сказаў бы нам:
Голыя і босыя,
Танцавалі хмары там,
Дзеўкі чарнакосыя.

Агледзіны

Як рубеж,

праз рэчку мост
Перайшоў з сябрамі...
Падышоў юнацкі ўзрост
Да маленства брамы.
Адпачыць на прызбу сеў,
Грабянуў пясочак,
Быццам выкапаць хацеў
Залаты слядочак.
Палыну,
што рос пры ёй,
Пачапаў лісточкі —
Пахам горычы былой
Прычасціўся моўчкі.
Адпачыў каля дзвярэй...
Перад хатай роднаю
Строгім рухам сцёр з вачэй
Слабасць мімалётную.
Здаўся нізкім уваход,
Печ здалася нізкай,
Той вушак, дзе кожны год
Адзначаўся рыскай.
Стаў да іх —
чало ў чало —
Як суддзя да сведак.
Так!..
Жыццё перарасло
Даўнасць гэтых метак.

З пінжакоў бясконцы шлях
Выбілі да цалі
Падарожнікі.
І — трах! —
Рынуліся ў хвалі.
З рэчачкі мясцовае
Вылезлі, гатовыя
На агляд зямлі,
Да якой прыйшлі.
Запрашай, Тадораўна,
Да стала людзей —
Вёрстамі не зморany
Дружны наш ліцэй!

Вечарам агледзіны
Пачалі. А днём
Лета пад павецямі
Нас змарыла сном.
Тут і думаць нечага,
Тут ніхто б, бадай,
Не ўспароў хлапечага
Сну, каб не Дунай.
Пёс набыў падплотныя
Звычкі шчанюком.
Не забыў — нягодныя —
Стаўшы юнаком,
Не палепшыў норава...
Сядзе — гаў ды гаў! —
Спаць так доўга сорамна,
Уставай, маўляў.
Гаў ды гаў!..— ад ярасці
Аж трасецца хвост.
Гаў! — пара ў гушчар ісці.
Гаў! — пара на мост.

А на ім — з прычыны
Той, што бубен знае —
Сёння вечарына
Не абы-якая!

Стрэча на платформе
Нашага прыезду,
Гучная —
па форме,
Людная —
па зместу.

Гучнай формай — скокі,
Пыл, як на папары.
Ну, а змест глыбокі
Ёсць у кожнай пары.
Я іх знаў па лузе,
Па двары сумежным,
Па адной дзярузе,

Па агні начлежным,
Па няшчасцю, шчасцю...

Сёння, як і ўчора,
Мне смяецца Насця,
Штурхае Хадора.
З Паўлам і Якубам
Аб былым гаворым,
Мост нам служыць клубам
Гэтак,
як і ўчора,
Клубам без задухі,
Клубам пад вятрамі...
Хай ядзяць нас мухі,
Мухі з камарамі!

Не мастак на гульні,
Далікатным тонам
Сціплы Гоман Юлі
Размаўляў з Антонам,
Трактарыст вядомы,
Зух, танцор заўзяты,
Інтэрв'ю такому
Быў не вельмі рады.

Але госць! І як там
Не гарыць вантроба,
Мусіш яму з тактам
Гаварыць,— як робіш,
Ці цяжкая справа
Кіраваць «Манархам»?..

А Змітрок рухавы —
Той не быў манахам.
Вывучаў Хадоры
Строгія дэталі
З вопытам, каторы
Танцы дазвалялі.
А яна, як знала,
На калені села.
— Пойдзем,— зашаптала,

Начаваць на сена?..

Хай не спакушае
Гэта запрашэнне
Тым, што абяцае
Ноч ці дзве на сене.
Звычай, па якому
Спалі так дзяўчаты,
Тут даўно вядомы —
Сценам кожнай хаты.
Спалі з хлопцам вартым,
Сэрцу любым, дужым,
Што служыў ім вартай,
Што мог стаць ім мужам.
А як хто залішне
Порсткі да дзяўчыны —
Загрыміць з іх вышкі
Рэбрамі драбіны.

Гулкім клубам, пад якім
Булькатала рэчка,
Пад спляценнем векавым,
Дзе ў дупле гняздзечка,
Школьным паркам, цераз гай,
Той, дзе безліч венікаў,
Вёў сяброў маіх Дунай —
Маладых пісьменнікаў.
За два тыдні,
што адным
Днём перакаціліся,
Усяго хапіла ім —
Добра пагасціліся.
Не злічыць адменных страў
Баразны-разорыны.
Летні вечар частаваў
Песняю Тадораўны,
Той, што рэчачкай цячэ
Пад вярбы галінамі.
Ночка — сенам, а яшчэ —
Ліха ім! — драбінамі.
На ўвесь век, а не на год,

Хопіць хлопцам трапезы.
Як збанок з віном, блакнот
Распіраюць запісы.
Тэм прыдбаных цаліна
Развінецца некалі!
Вунь!.. Запыхкала адна
З іх —
дымком... паехалі!
А другая ўслед за ёй...
Узнялі палосачку,
Разам з дзедаўскай мяжой
Панаслі за вёсачку.
Нехта там крычыць здалёк,
За штурвалам седзячы:
— Не цурайся, Змітрачок,
Прыязджай на сеначка!..
Гэта — крошачкі стала
Кплівая Хадорачка,
Як сарока, разнясла
Па сваіх задворачках.
Хай пацешыцца — не страх!..
Жарт дзявочых вышачак
Не забудзецца ў дварах
Іх блакнотных кніжачак.

Я — рукой, хвастом — Дунай,
З-пад крыла бярэзіны,
Памахалі ім. Бывай,
Гучны час — адведзіны!
Потым лес, што ўчуў іх крок
Шчупальцамі голымі,
Адказаў гасцям здалёк
Кукаванне голасам.
Зычыў ён, з-пад шат сваёй
Ветлай нерухомасці,
Доўгіх вёрст дарозе той,
Запісам — вядомасці...

На гады бясхмарныя
Шаты не скупіліся...
Доўгія, гушчарныя

Гукі ў сэрцах біліся.
А яны не ведалі,
Што ў гадах прызначаных
Лёс іх скруціць бедамі,
Спіша ў кнігу страчаных,—
Што ляжаць ім суджана
Пад спляценняў ценямі
З сонечнымі, з дужымі
Рук сваіх спляценнямі,—
Што шумець ім пырнікам,
Безназоўнай былкаю,
Не зязюлі вырыкам,
Не яе памылкаю.

У каго — як зорка век,
У каго — камета.
Чалавеку чалавек
Друг —
не жарты гэта.
Знік твой друг за небакрай
Стратай нечаканай —
Зоркай стань, не пакідай
Справы ім абранай.
А як следам за адной
Знічкаю — другая...
Хай іх зоркаю двайной
Твая вернасць ззяе.
Адшукай зямлі грудок —
Той, пад небам родным,
Той, дзе ўпаў іх аганёк
Каменем халодным.
Не забудзь з яго, як брат,
Пыл нікчэмны сцерці,
Высеч святасць блізкіх дат:
Нараджэння — смерці.
А не знойдзеш, дзе сябры,
Дзе іх пахаванне —
Ты ў сваё іх забяры,
Калі час настане.
Побач з прозвішчам сваім
На адным граніце

Ты пакінь і месца ім…
Толькі так дружыце!..

Князёўна

Бег між тым юнацкі час!..
Новыя турботы,
Як магніт, цягнулі нас
У свае вароты…

Колькі іх, сяброў былых! —
Што гулі, як пчолы,
Малалеткамі ў адных
Сценах роднай школы.

Кожны рваўся ў даль дарог
З марай — днём ці вечарам
Перайсці яе парог
Юнаком дасведчаным.

Зноў зірнуць на панскі дом,
Дзе яна ўладкована,—
Рэвалюцыі пяром
З першых дзён заснована.
Як калоны? Тыя ж? Так! —
Не згнілі падпорыны.

Потым рушыць цераз парк
Проста да Тадораўны.
З ёй жылі мы пад страхой
Блізкай, як пад матчынай,
Сталаваліся адной
Небагатай складчынай.
З кухняй мелі перакрут —
З бульбаю, з лушпінамі.
Як чыгунчык, гэты кут
Повен успамінамі.
З тых часоў перабыла
Мара не адзіная
Тут.

Запросіць да стала
Куханька гасцінная.
Пра сяброў спытае госць,
Той, што за талерачкай.
Адрасы? А як жа ёсць!
Ліст нясе з куфэрачка
Гаспадыня, як адказ.
Адрасы жаданыя!..
Што ні слова, што ні сказ —
Вестачкі чаканыя!
За сталом смакуеш ты
Іх, як бэры з грушыны.

Ад Князёўны так лісты
Я чытаў, узрушаны.
Пошты штэмпель — Ленінград...
Што ні слоўца — новае...
Здаў залікі адрасат
Сэсіі чарговае.
Паступіў у камсамол —
Рысачка не лішняя...
Вось, напісаны зімой
Ліст... прагулка лыжная.
Ліст вясенні... культпаход
У тэатр... каталася
Па Няве... Вучыцца год,
Толькі год — засталася!
Надышла і ёй чарга,
Год — і ўжо настаўніца.
Так, далей, далей... Ага!
Пра мяне пытаецца.
Так, далей... і — навіна:
Піша, ў лета гэтае
Да Тадораўны яна
Прышуміць... наведае!

Дні ідуць. Яе няма.

Што ж, як не збіраецца
Магамет — гара сама
Пойдзе, каб параіцца.

Вёрст да вёсачкі Князі
Менш, чым да Аўстраліі.
Стрэнеш дзядзьку:
— Падвязі
Поля магістралямі!
А як не, такой бяды!
Як калісьці з вудаю,
Ты мінеш рубеж вады
З млынам і запрудаю,
Акіян пераграбеш
Жыта нечапанага...
Лес — апошні твой рубеж
Да сяла жаданага.

Будзеш менш чым за паўдня
Пад яго нябёсамі,
Без сустрэчнага каня
З дзядзькам і калёсамі.

Крок прыціш.
З дарогі злазь,
Што ўвапрэцца ў весніцы,
За якімі кожны — Князь
Па фамільнай лесвіцы.

Саўка Князь не меў каня,
Шчасцем падкаванага,
Князь Андрэй, яго радня —
Семя канаплянага.
Князь Кузьма ў трубу трубіў —
Выхваляўся пошчакам.

А Князёўны бацька быў
Князем — палясоўшчыкам.
Жыў у вёсцы Князь Тарас,
Дзе дзяўчыну нашую
Не Князёўнаю якраз
Звалі ўсе, а — Сашаю.

Сустракай жа шумам, млын,

Лес, густымі вещцямі!
Я на гэты раз адзін
На свае адведзіны
Выхаджу.
У новы свет,
У пару бяссонную!..

А насустрач Магамет
Сам сваёй персонаю.
Пасярод майго двара
Зблізіліся тварамі
Магамет з гарой, гара
З ім, а мара —
з мараю.
Не! Не доўга на двары
Вочы пазнаваліся...

Абняліся,
як сябры,
А пацалаваліся,
З нечаканасці такой,
Так, што крышку сорамна
Стала вокнам хаты той...
— Як жа там Тадораўна,
Дзе яна?
— Вартуе сад
Школьны, што, дарэчы,
Арандуе Ленінград.
Можа, дзеля стрэчы
Пакаштуем яблык тых?
— Пачакай. Я не да іх,
Да цябе, з візітам —
Дзе ляском, дзе жытам...
Не здзіўляйся!..
Як Дуда
Баляваў з сябрамі
Пад крылом свайго гнязда,
Чутна за барамі.
Я пачула — распякла
Пяты зайздрасць — здорава!

Запрашала да стала,
Як прыйшла — Тадораўна.
Чым карміць нас? Чым паіць? —
Лётае чумная.
Дзе нас разам пасадзіць,
Дзе лажыць — не знае.
Дзень скаціўся ўжо з гары.
На дваіх пасцелю,
Звычай помнячы стары,
Рукі яе сцеляць.
Толькі гэта — клопат наш,
Наша падуладдзе.
Даспадобы нам шалаш
Вартаўнічы ў садзе.
Хоча горад Ленінград
Сам у ноч такую
Вартаваць са мною сад,
Той, што арандуе.

Пры начлежным аганьку,
Даўнімі сябрамі
З ёй сядзім — шчака ў шчаку.
Кружыцца над намі
Рой іскрынак залаты...
— А скажы, ці помніш ты
Песню аб крынічаньцы,
Што хлапец капаў
З жалем па дзяўчыначцы,
Што кахаў — не ўзяў?..
— Як забыць? Не сцёрся след.
Помню: жыта, сосны...
З песняй той цябе мы ў свет
Правялі дарослы.
— Восем вас было ў той час;
Ты, Кандрат, Лявон, Панас,
Сцёпка, Казік, Стась, Ігнась.
— Ты была а дна...
— Так і звалі людзі нас —
Восем і адна.
Вы баяліся тады,
Што разлука назаўжды,

Што ў дарослай, вам чужой,
Патану я хвалі.
— Не, другі ў нас быў настрой
Шчасця мы жадалі!..
— Не крыві душой, Дуда.
Слёзы развітання,
Вашы слёзы —
не вада.
Мусіць, да скanання
Не забыць мне гэтых слёз!
Заўтра зноў мне ў вырай...
Не трывожся за мой лёс,
Спадарожнік шчыры.
Не трывожся,
я жыву,
Не забралі людзі.
Палажыла галаву
Мне яна на грудзі.
А ва ўсім сусвеце ціш —
З полюса да полюса.
Я маўчу. Прыціх, як мыш,
Варухнуцца боязна.
— Свет дарослы... Пальца ў рот
Не кладзі — дарослыя!..
Мы ж з табой — другі народ,
Мы ж з табой — не розныя.
Быццам ты — як я сама,
Крыўдна не гаворачы.
Добра мне з табой! Няма
Ні трывог, ні горычы.
Я такая, як была,
Я другой не стала,
Я падзякаваць прыйшла...
Вось і ўсё сказала!

Выпраўляліся мы з ёй
Днём святой нядзелі.
Ля млына
з яго вадой
Разам пашумелі.
Шлях па лесе, як у сне...

Частаваў малінай
Лес яе,
пасля — мяне
Пад сваёй ялінай.

А вяртаўся, сам не свой,
Снамі тымі ж самымі —
Размаўляла сэрца з ёй
Дзятла тэлеграмамі.
Адсылаў іх рэчкай млын,
Крыламі лапочачы,
Перакатным рэхам плынь
Разнасіла поначы.
Адчыняў далёкі дом
Перад імі весніцы...

Засілі іх, ноч, каўшом
Зорнае Мядзведзіцы,
Нахілі яго:
няхай
З неба неагляднасці
Льюцца, льюцца цераз край
Тэлеграмы радасці!

Гнаў тым часам з посвістам
Жнівень свой састаў.

Яблыкам апошнім
Сад на дол апаў,
Спакаваўся ў тару...
Пад канвоем вос,
Ленінград, як мару,
Лета з саду вёз.

Лісты

А праз год мяне ў паход
Зноў пазвала лета.

Жыў я ў Мінску гэты год

На правах паэта,
Гэтаксама, як сябры...
Як сказала б Клава:
Пакацілі гусляры —
Эх ты, слава, слава!
Там, па Розе Люксембург,
Месца меў завулак,
На якім сяброўскі круг
Адшукаў прытулак.
Тратуар, хаця і быў
Якасцяў дашчаных —
Вёў, аднак, да перспектыў
Кніжак друкаваных.
Свет, куды выводзіў ён
З цеснага пакою,
Ззяў нам тысячай акон
Светлага настрою.
Шумны Мінск пары тае —
З вершам, з перакладам —
Перапіску меў з яе
Людным Ленінградам.
Ліст адтуль, прысланы ёй
Мне, чытаў я ўпотай,
Там трымцела восень той
Летняю лістотай.
Мне прыносіла зіма
З ветрам пошты скорай
Пошум саду, шум млына
Над рачной прасторай.
А вясной раптоўна сціх
Пошты вецер. З саду
Не прыносіў больш сваіх
Вестак адрасату.
Не ляцеў з паштавіком,
Як раней. Хоць рэжце!
Бэз адцвіў і лічыць гром
Лета дні.
Нарэшце,
Сам пра ўсе ёй напісаў,
Не таіў сакрэту
Свайго сэрца. Адрас даў,

Той, куды я еду.

Тут усё, як год назад:
Школа, хата, рэчка, сад.
Павітаўся праз парог
З ветлай гаспадыняй.
Бачу: стол, канверта рог
Пад сурвэткай сіняй.
Прачытаў я.

Тым жа днём,
Не з прычыны шлюбу,
Лес наладзіў нам прыём:
Паўлу, мне, Якубу,
Каб маглі мы ў цішыні
Памянуць маленства дні.
Ёсць цяпельца.
Што яшчэ?
Не раскошуй вельмі!
Яйкі з салам лес пячэ
На сваёй патэльні.
Тры паўлітры на траіх
У кустах. Даволі
Для хлапцоў, што доз такіх
Не пілі ніколі.
Слухаў дуб, нагнуўшы сук,
Пасля першай шклянкі,
Што Якубу плёў Паўлюк
Пра свае гулянкі.
Выхваляўся кожны з іх
Потым перад голлем,
Як ён трактар — лепш за ўсіх!
Водзіць родным полем.
Ну, а я? Усё маўчаў,
Не прысутны быццам.
Пэўна, чарка, што я ўзяў,
Не дае забыцца.
Налілі яшчэ сябры,
Пасля новай дозы
Захісталіся ўгары
Ветліва бярозы.

Мне б цяпер пагаварыць,
Пашумець з барамі
Аб вясёлай той пары
Нашай з дударамі.
Хай успомніць вечны дуб,
Як мы тут гасціліся.
Толькі Павал і Якуб
На вачах змяніліся.
Пазмрачнелі ўраз браты,
Што ім гэта дрэва?
Што ім гэты лес густы?..
— Хата, брат, згарэла?..
— Так... Пайшла на дым з агнём,
Яшчэ дзедам рублена.
— Хата, хата, перуном
Ты навек загублена!
— Як нам, як нам быць адным? —
Плачуць, аж канчаюцца.
Па карэнні векавым,
Па зямлі качаюцца.
— Бацька наш даўно памёр...—
Рве душу галошанне.
— Хаты, хаты...— чуе бор,—
Новай не заложана.
Маці ходзіць, як зіма,
Мы яе карміцелі...
— Ёсць вянцы...
страхі няма,
А чым будзем крыць яе?
Бор уторыць:
— Як нам быць
З пагарэлай хатаю?..
Як ім быць?
А як жа быць
Мне з маёю стратаю?

Так і ёсць.
Прыйшла бяда
З-пад страхі чужое..
«Не чакай мяне, Дуда,
Гэта ўсё — пустое...

Наляцеў, нібы віхор,
Раптам свет дарослы.
Задрыжаў ад грому бор,
Застагналі сосны.
Сцежку нашых стрэч былых
Заваліў ён дрэвамі.
Не прайду я цераз іх
З танцамі ды спевамі.
З рук яго, як з пушчы той,
Не прабіцца выйсцямі...
Свет —
не бульба, што з табой
Мы калісьці чысцілі...»
Так вось. Што ж?
Ідзі смялей!..
Ну, а я патупаю
Ад дзвярэй і да дзвярэй
Са сваёю бульбаю,
Ад святла і да святла
Са свайго сяла...
Так сказаў бы,
каб прыйшла.
...І яна прыйшла.

Неба тое ж угары,
Той жа сад таксама.

— Я прыйшла пагаварыць...
— Ты ж выходзіш замуж.
Ты, напэўна, з жаніхом
Пагасціць на лета
Прыкаціла ў матчын дом? Праўда ж?
— Праўда гэта.
— Што табе ўжо да таго,
Як шуміць тут лісце?
Як ты ў гэты свет з таго
Адшукала выйсце?
Для чаго?.. Каб я спазнаў
Горыч большай мукі?
— Каб мяне не забываў
Ты пасля разлукі.

Буду я старэць, старой
Стану, нехлямяжай,
Але толькі хай не ў той,
Не ў крынічцы нашай.
Я ў вачах яе такой,
Як сягоння ў садзе,
Быць хачу, назло ліхой
Вечнай часу ўладзе.
Што мілей табе: лісты
Вершаў з іх гарэннем,
Ці маё старанне?
— Ты,
Са сваім старэннем.
— Сівізны заўчаснай пыл,
На сям'ю заробкі
Прагу выпетраць з чарніл
Да апошняй кропкі.
Станеш сам не люб сабе,
Як згарыць іх сіла...
Не!
Агонь, што я ў табе
Змалку запаліла,
Не гасі. Ляці далей
Птушкаю маёю!..

Так я доўгіх пяць начэй
Размаўляў з сабою.
То, як снежны ком, расце,
То пячэ, як рана,
Востры боль, які ў лісце
Поштай мне прысланы.

Я чакаў. А, можа, зноў
Прыйдзе, як калісьці?
Знойдзе, можа быць, для слоў
Развітальных выйсце?
Выглядаў, тых слоў чакаў,
Як галодны стравы.
Хіба ёй да нашых спраў
Больш няма ўжо справы?
А якая быць магла

Ёй, уласна, справа?
Але я чакаў.
Прыйшла
Не яна. А Клава.

Талака

Мора жыта перайшоў
З ёй... Агонь на ўзлессі
Раскладай. Сухіх сучкоў
Ёсць тут колькі ўлезе.
А пакуль гарaць сучкі
Дзён, што пераждыты,
Назбірала два пучкі
Наліўнога жыта
Клава... Пражым і ядзім
Поля пачастунак.
Для мяне з пражмом сваім
Госця, як дарунак.
Сцерла Клава з твару, з губ
След раллі пахучай.
Я і сам счарнеў, як дуб,
Што ў вадзе пад кручай.
Дуб той мораны пілой
Увесь час пілуе
Нехта ў рэчцы пад вадой,
Ды яна не чуе.
Не ўлагодзіла рака,
Не ўсыпіла збожжа.
Тут, відаць, і талака
Памагчы не зможа.
Бачым, крочачы сялом,
Талака людская
Для Якуба з Паўлюком
Новы дом стаўляе.
Зруб, як звон, на шэсць акон,
Пад страху ўстае там.
Задае рабоце тон,
Пахаджае з метрам
Неадлучны кіраўнік

Піл, сякеркі, рэйкі
Цесля Міныч — прадстаўнік
Сельскай партячэйкі.
Крочым з Клаваю.
— Даёш! —
Запрашае Міныч,—
Хоць прыезджыя, ды ўсё ж
Са значкамі КІМа.
Я вас знаю,
вы народ,
Як і мы, заўзяты.
Справа ёсць — грамаадвод
Стаўце каля хаты!..

Вось у клубе, пад якім
Рэчка працякае,
Адзначае першы дым
Талака людская.
Покуль дым ляціць на дах,
Абжывае дранкі,
На ўвесь мост грыміць размах
Клубнае гулянкі.
Засяліўшы пад страху
Паўлюка з Якубам,
Боль мой глушыць на шляху
Талака ўсім клубам.
Пачынаюць землякі
(Я і госця Клавачка)
Вальс пад шэпты талакі:
— Гляньце, што за парачка!
— Дзе такую падчапіў?
— Так і кружыць паваю!
Хваляй вальса горда плыў
Я з красуняй Клаваю.
У разгары шумны вальс...
З-пад брывей Хадорачкі
Цікавалі пільна нас
Дзве зайздросных зорачкі.
Вось яны ўжо з-пад брывей
Дыхаюць пажарамі,
Абвяшчаюць:

— Круг шырэй!
Памяняцца парамі!
І мяне ўжо мчыць сваёй
Хваляю Хадорачка.
— Пойдзем,— шэпча мне,— са мной...
Сена... сена... горачка...
Не марудзь... Канчай хутчэй...
З прывазнымі чарамі,
Ёсць свае ў нас.
Круг шырэй!
Памяняцца парамі!
Не пад бубна ўдарамі
Мост ледзь-ледзь не рушыцца —
Гэта пад стажарамі
Ліпеньскімі кружацца
Дні, знікаюць за мяжой,
За маёй арбітаю...
Маладосць, пастой, пастой,
Вунь — за той ракітаю.
Не спяшайся! Не бяжы
Сцежкамі садовым!
Ты за круг маёй душы
З гучнымі дубровамі.
Не спяшайся зачыніць
За сабою весніцы.
Стой!.. Яшчэ на дне крыніц
Твой каменьчык свеціцца.
Стой! Яшчэ шуміць твой млын,
Веццем вабіць грушыца.
Пачакай!.. Яшчэ ўспамін
Талакой не глушыцца.

Не чакай!.. Няма ў жыцці
Тэрміна нязменнага.
Вось і Клаве час ісці
Замуж за Раменнага.
Не за мост пайшла яна,
Знікла за гушчарамі...

Ад мяне мая вясна
Адыходзіць парамі.

Адлятае назаўжды,—
З танцамі, з размовамі,
З маркамі паштовымі,—
У наступныя гады
З рысамі суровымі.
Час і мне ўжо.
За сабой
Прычыніў я весніцы.
Пачакай!.. Крыху пастой
Пад каўшом Мядзведзіцы.
Чуеш, слёз гарачы ком
Пракаціўся горлам?..
Засілі іх, ноч, каўшом
Неба, непаўторным.
Засілі і нахілі,
Парадні з зямлёю!..
Хай яны з яе раллі
Прарастуць вярбою.
Хай з вярбы жывых галін
Сталасць скруціць дудку,
Выдзьме старасць успамін
Радасці і смутку.
Кроч далей!
Праз рэчку мост
Як парог чарговы,
Перайшоў юнацкі ўзрост,
Сталым быць гатовы.

Прыгранічча

Камень, кінуты ў раку
З прыбярэжнай кручы,
Нагадае юнаку
Час яго мінучы.
Можа, згінуў у вадзе
Камень? Не! Кругамі
Стаўшы, гутарку вядзе
З рэчкі берагамі.

Сталасць — бераг. Час другі,

Дарагі, дзе праца
Прагна ўсмоктвае кругі
Шчодрага юнацтва.
Карандаш, які ў руках —
Завастрыла дбала...
Нас яна пад мінскі дах
З Мсціслава сабрала.
Тых, хто скончыў інстытут,
За сталы рэдакцый
Пасадзіла.
Справа тут
Ёсць. Займайся працай!
Месца ўласнае знайшоў,
Воляй перамены,
За адным з такіх сталоў
І Кастусь Раменны.
Пераехаў ён сюды
Не адзін, а з Клавай.

У газеце заняты
Неадкладнай справай.
У яго партыйны стаж,
Вопыт ёсць жыццёвы.
Ён цяпер рэдактар наш,
Не скажу — суровы.
Не да ўсіх ягоны стол
Меў, як кажуць, слабасць.
Пасміхаўся хто-ніхто —
Што, маўляў, за лапаць
Вучыць нас!
Але праз год
Зразумелі — як там? —
Хоць і лапаць, ды не бот
Новы быў рэдактар.
Бачыў вокам пастуха,
Як пасецца слова —
Дзе зярнятка, дзе труха,
Дзе адна палова.

Сталасць!.. Заняты сябры
Справай, не гулянкай.

А тым часам свет стары
Бурай-ліхаманкай
Крызіс трос. Мільёны рук
Гэты вецер хіжы
Пакаціў ужо на брук
Лондана, Парыжа.

Бачыў кожны дзень патруль
З пагранічных вышак,
Як ён гнаў да нас адтуль
Рук працоўных лішак.
Ёсць жаданне і ў сяброў
Рух пабачыць гэты,
Згодна строгіх прапускоў
Нашае газеты.

Гул натоўпу на вярсце
Той, дзе з аркі свецяць
Словы: «Камунізм змяце
Межы ўсе на свеце!»

Улягліся пад вярбой
І спяваюць песні
Шматгалосай грамадой
Муляры і цеслі.
Кожны з пілкай, з тапаром,—
Ноччу рыхтавалі
Зброю рук, каб з ёю днём
Стаць на рыштаванні.
Каб змяніць, як шлях на шлях,
На спяцоўкі — світкі,
Днепрабуда ўзносіць гмах,
Карпусы Магніткі.
З розных вёсак талака
Тут. Народ руплівы.
Нехта з іх пазнаў шпічка —
Цеслю з дэфензівы.
Кухталёў, як мае быць,
Надавалі людзі,
Каб не змог падзарабіць
Шпік на Днепрабудзе.

Канваір яго праз лес
Вёў, пасля прыпаркі,
На заставу,— каб не лез
Пад скляпенне аркі.

Пераехала пад ёй
На вясельных колах
Моладзь вёсачкі глухой,
Каб вучыцца ў школах.
За іх поездам, ледзь свет,
Сваім ходам пешым
Перайшоў мяжу паэт
З вершаў сшыткам першым.
Будзе ён у Мінску рад
Выслухаць парады.
Панясе пасля назад
Верш — на барыкады.
Будуць словы пільнаваць
Сышчыкі і каты,
Будзе вершам пілаваць
Ён Лукішак краты.
Даляціць адтуль сюды
Іскраў рой праменны...
А чаму б не нам туды,
А? Скажы, Раменны?!.

Першыя экзамены
Сталасці трымалі мы.
Мінск грымеў вакзаламі,
Мінск звінеў трамваямі
Праз масты драўляныя,
Цеснымі завулкамі...
Пяцігодкі зданыя,
З вуліцамі гулкімі,
Абмінулі яркаю
Справай будаўнічаю
Мінск,
што жыў пад аркаю
Блізкай, прыгранічнаю,
Што не меў блакітнае
Рэчкі з параходамі,

Ні гары, набітае
З коптурам пародамі.
Але Мінск, хоць подыхам
Домен не азораны,
Жыў штодзённым подзвігам
Гучнае гісторыі.
Нёс, як воін, слаўную
Службу неабходную,
Вартаваў дзяржаўную
Ён мяжу заходнюю.
З рук яе прымаючы
Цягнікі таварныя,
Гнаў іх,
не трымаючы,
На будоўлі ўдарныя.
Праз яго праносіўся
Поезд з дыпкур'ерамі.

Мінск з мятлою восені
Крочыў ужо скверамі.
На бульвары сонечным
Убаку ад грукату
Меў аб часе сённяшнім
Я з Раменным гутарку.
— Кепска,— ён гаворыць,—
Быць у вёсцы дачнікам,
А ў сталічным горадзе
Жыць, як я — няўдачнікам.
— Ты пра што?
— Пра вершы.
Брат, не тым займаюся.
— Кінь. А хіба лепшы
Мой дэбют? — пытаюся.—
Словы, як раслінку,
Узгадоўвай працаю.
— Чуў. Шукай жывінку,
Рэж сухую рацыю.
Так і Клава радзіць,
Аднаго не ўлічвае,
Што за трыццаць, браце,
Мне... Парада лішняя.

Глупства! Клава смелая
На падставе класавай
Марна з мяне мелася
Выняньчыць Някрасава.
Рукі ёсць, а створана
Што? — глядзіць з трывогаю
Ён на рукі.— Сорамна
Ім перад эпохаю.
Не з маімі граблямі
Мець занятак з ямбамі...

Бачу я Раменнага
Рукі вузлаватыя,
Дужыя, не леныя,
Апрацоўваць вартыя
Баразны гекзаметры,
Рытм сталепракатчыка,
У лукішскай камеры
Выбіць дух з наглядчыка.
Быць ім за дарадчыка
Мне таксама сорамна.
Сапраўды, што створана?..

Чуе споведзь раніца
Горкую Раменнага,
Ціха асыпаецца
Дрэва. Лісця тленнага
На тым месцы пляміны,
Дзе прымала лавачка
Сталасці экзамены...

Эх ты, слава, славачка!

Раменны

Новы тэрмін свой зіма
На сталічным скверы
Адбыла.
Вясна сама
Адчыняе дзверы.

Запрашае ў голы сад,
Крокам брук намацвае,
Залічае нас у склад
Выяздной рэдакцыі.

Неразлучны наш гурток
Юлі Гоман, я, Змітрок.
Едзем,
гнаныя вясной,
Выяздной кампаніяй
На сустрэчу з пасяўной
Веснавой кампаніяй.

Рэдакцыйная арцель
Крочыць поля трактамі.
Снег, слата, дажджлівы дзень —
З непаладкаў фактамі.
Кожны факт — зачэпка нам
У змаганні з хмурнымі
Днямі. Факт —
на зуб радкам
Пад карыкатурамі.
Людны сход. Гудзе народ:
На штыку — нягоднікі!
Ну, а мы?..
А мы ў паход
Зноў, як адыходнікі.
Холад, голад, поле, лес,
Школы, клубы, МТС.
З непагодай барацьба,
Гразь нагамі месіцца.
Зацягнулася сяўба
Не на дні, на месяцы.
Мы вярталіся дамоў,
Як з вайны —
салдатамі.

Век на плошчах гарадоў
Брук таптаў парадамі.

Каля сцен Мадрыда,

Пад Гвадалахарай
Лоб у лоб карыда —
Бой людзей з пачварай.
Праз смурод і трупы
Пёрлі ўвачавідкі
Біцца домны Крупа
З домнамі Магніткі.
Наступала погань
Мірным дням на пяты.
Навяла эпоха
Смерці лук напяты.

Неспакойны год.
Зіма
Шастае блакнотамі
На стале маім.
Няма
Хлопцаў з іх турботамі.
Не лясных зязюль судом
І не іх памылкаю,
Прагрымеў над імі гром...
За якой развілкаю —
Сэрцы іх?..
Ляжу пластом,
Не заняты справай,
Паміж яваю і сном,
Паміж сном і явай.
Пад заслонаю павек
Круціцца няспынны
Фільм маленства: поймы рэк,
Лісцяў матыліны
Жоўты рой, мільганне ніў
Цягніка нязменны
Чую рух...
Перапыніў
Сон цяжкі Раменны.
Стол прысунуты. На ім
Шклянкі з чорнай каваю.
— Захварэў?
— Ды не зусім.
Гора нечаканае.

— Знаю. Гора.
— Як бы нам
Памагчы, Кастусь, сябрам?
— Выручаў іх. Як-ніяк —
Маю стаж у партыі,
Змалку парабак, бядняк...
Ды і хлопцы вартыя.
— Вінаваты ў чым?
—Відаць,
Нагаворы злосныя.
— А чые?
— Хто можа знаць?
Дні насталі грозныя,
Непадобны да часоў
Пасяўной кампаніі...

Не з адказамі ішоў
Век,
а з запытаннямі
Да мяне, жытла майго,
Да стала з блакнотамі...

Мінск не ведаў, што ў яго
За зімы сумётамі,
За глухім замком гадоў
З брамамі патайнымі,
Лёс — пакутных гарадоў
На зямлі Іспаніі.
Смерць кацілася адтуль
Па жывому следу
Бомб, траншэй, варожых куль..
— Я туды, брат, еду,—
Абвясціў Раменны,—
час
Надышоў, каб вызнаць
Крыж, з якім ідуць на нас.
Ёсць дазвол!
— А віза?
— Маецца. Надзейная —
Лес і ноч завейная.
Меж няма для віз такіх,

Для намеру цвёрдага.
Ваяваць за вас траіх,
За сябе — чацвёртага,
Буду я. Той край — не рай,
Дзе шчабечуць ластаўкі.
Ні Змітрок, ні Юлі, знай,
Крыжу чорнай свастыкі
Не пайшлі б маліцца, не!..
Годнасці б не страцілі,
А віселі б на сасне
Ці на перакладзіне.
Вер сябрам. Іх кніжкам вер —
Трубачы натхнёныя
Сэрцам звязаны навек
З вуліцай Чырвонаю...

Лес, як чалавецтва...
Толькі прадзярэцца
З зерня малалецтва
Маладое дрэўца
З парасткам, з лісточкам,
А ўжо за калыскай
Значыць год кружочкам,
Так, як дзеці —
рыскай.
Караням няймецца,
Ствол узносіць грудзі.
Не стаіць на месцы
Лес жывы, як людзі.
Па дарогах ценем
Ходзіць яго голле,
Сталасці насеннем
Засявае поле.
Учапіўся ў камень
Лес, узлез на гумны.
У яго вякамі
Лес з людзьмі агульны.
Адабраўшы часам
І хваробай сілу,
Лёс кладзе іх разам
У адну магілу.

Нішчыць чалавека,
Як і лес зялёны,
Хцівасць дрывасека,
Войнаў плытагоны.
Смерць ліхім нябытам,
Не цяпер, не сёння,
Гоніць плыт за плытам
Да свайго прадоння

Лёс у іх падобны,
Толькі побыт розны,
Людзі, хоць і дробны
Род, аднак — не сосны.
Іх не запалохаць
Тымі тапарамі,
Што ў крыві па локаць
Грукаюць барамі.
Для таго — і сталасць,
Для таго — і праца,
Для таго — трываласць,
Каб людзьмі застацца.
Тое, што прыдбана,
Што занатавана —
Не для акіяна,
Не для акіяна!

Прызнанне

Сярод бур, падзей, людзей,
Крок у крок з эпохай,
Праца рэй вядзе далей
Па дарозе строгай.
Абыходзіць слава?
Што ж,
Карандаш свой цешце,
Што яго прызнанне ўсё ж
Не міне.
Нарэшце,
Карандаш мой, што не знаў
Водгукаў хвалебных,

Быў далучаны да спраў
Для людзей патрэбных.

З пахвалы пачутых слоў
Да яго выразны
Сэнс дайшоў, што ён знайшоў
Почырк свой уласны.

Друку дружнага матыў
Падтрымала радыё...
Строгім як бы ты не быў
Да сябе, а радуе
Поспех.
Зроблены зачын
На шляху свядомым.
Але гэта толькі блін
Першы, што не комам.

Першы поспех, праз часы
Забыцця нямога,
Зноў вяртаў мне адрасы
З далечы былога.
Цёплы водгук на радкі,
Іх чытач нязменны,
Мне прыслаў з Амур-ракі
Чалавек ваенны.
Так. Кастусь Раменны.
Дні Мадрыда за спіной.
Ён цяпер на ўсходзе
Разам з Клаваю сваёй
Жыў. У поўнай згодзе.

Ліст яшчэ. Ускрыць ці не?..
У грудзях знаёма
Сэрца ные... Вестка мне
Ад яе, вядома. І зваротны адрас ёсць!
З прошласці суровай
Прыляцела маладосць
З маркаю паштовай.
Б'юцца ўсё яшчэ кругі
Дзён яе не шэрых

Ціхай хваляю тугі
Аб пясчаны бераг.
Еду!..
Коціцца агонь
Маладога свету
Па крыві, грукоча ў скронь.

Еду, еду, еду!
Але толькі не туды.
Каляінай цвёрдай
На пякучыя сляды
Сваёй мары гордай
Еду.

Тут не сцёрся, не,
Доўгімі гадамі
След радкоў, што пра мяне
Людзям нагадалі.
Прарасталі словы тут
Да свайго прызнання
З хлапчука нямых пакут,
З юнака кахання.
Помніць мост —
сяброўства клуб
Дні і леты тыя.
Не забыў вячысты дуб
Стрэчы маладыя,
А вярба — шчымлівых слёз,
Ростані трывожнай.
Я падзяку ім прынёс
З далечы дарожнай.

На страху сваю гляджу,
Крочачы па гаі.
Дзверы ў дом, нібы душу,
Насцеж адчыняю.
Дзе ж Тадораўна?
Сышла,
Дах асіраціла...
Так... Зямля яе ўзяла
І не адпусціла.

На магілу між сасён
Лёг вучнёўскай складчыны
Сціплы помнік —
вечны сон
Вартаваць прызначаны.
Не пакрыўджаная ім,
Так і спіць з тых пор яна
Пад надтрунінем дарагім
З надпісам —
Тадораўна.
Дзевяць літар усяго
На граніце выбіта:
Больш нічога пра таго,
Хто пад ім, не выпытаць.
Змрочны камень —
як парог
Незваротнай страты.
Не адзін я тут.
Да ног
Гэтай вечнай хаты
Ціхі цень Князёўны лёг...

Мне наведванне яе
Не здалося дзіўным.
Адыход пары тае,
Што з-пад камня не ўстае,
Пэўна,
быў і для яе
Жалем непазбыўным.

Міма саду з ёй ішлі,
Як у дні былыя.
Сёння груш, што ў ім раслі,
Сторажам — другія.

Расказала мне яна,
Што на Халхін-Голе
Муж загінуў.
Зноў — адна.
Выкладае ў школе.

Я сказаў, што я жанат.

Вось і ўсё. І горкіх страт,
Сэрцу відавочных,
Не пазбыць. Закрыты сад
Для асоб пабочных.
Нам начлежным аганьком
Лета не пасвеціць.
Позна. Бэз адцвіў. І гром
Змоўк. І сціхнуў вецер.
Абцяжарыў дрэвы час,
Што ні сук — падпоркі,
Сад не меў дазволу нас
На працяг гаворкі
Запрасіць ні ў ноч, ні ў дзень.

Лес. Спляценняў шаты.
Запрасіў прысесці ў цень
Пень у тры абхваты.
Міма, міма... Што нам лес?
Што нам пень той самы
Без шумлівых вецяў, без
Дзятла тэлеграмы?..
Не, юнацтва, не прайшло
Ты, каб не застацца! —
Што каханне адняло,
Мне вярнула праца.

Ты прыйшло... Ты пойдзеш зноў
Ад мяне лясною
Сцежкай. Памяць тых гадоў
Будзе жыць са мною.

— Я пайду. Бывай!..
— Бывай.

Адышла, як сонца.
Адыходзіць.
Не знікай,
Сонца, за бясконцы
Далягляд не жатых ніў,

За лясныя шаты!

Час маніў, што бэз адцвіў.
Грому перакаты
Чутны, чутны — як яшчэ! —
Над дарожным пылам,
Над рачулкай, што цячэ
Следам за свяцілам.
Цяжка дню губляць цябе,
Сонца, з поля зроку.
Адпачні на той вярбе
Перад брамай змроку.
Стой! Цябе ніколі больш
Я не дазавуся.
Стой!.. Не ціхне ў сэрцы боль,
А яму да вусця
Цэлы век яшчэ плысці.
Пачакай хвілінку,
Затрымайся на трысці,
Завяжы хусцінку!..

Ад мяне пайшла яна.
Знікла на дарозе.
На наступны дзень — вайна!
Гора на парозе!
А на захад, цераз мост,
Стрыгучы бярозы,
Дымны свой цягнулі хвост
Нашы бамбавозы.

Слава

Век свой чалавецтва
Значыць не спакойнымі
Меткамі маленства,
А калецтва войнамі.

Камень той, што прашчур
Кінуў з прашчы ўласнае,
Шлях прайшоў да прашчы,

Што затворам ляскае,
Вывучкай належнай
Горла рваць абучана.

З прывязі жалезнай
Процьма танкаў спушчана.
А на палігоны,
На франты глабальныя
Біч дзікунскі гоніць
Арміі татальныя,
Гоніць голай пусткай,
Мёртвай тэрыторыяй.

Б'ецца люд з нялюдскай
Змрочнай прадгісторыяй,
Каб свайго тварэння
Скарбы, міру верныя,
Вырваць з прыцягнення
Прашчы ненажэрнае;
Каб пазбыцца ўлады
Труннай гравітацыі,
Што ў ствале гарматы,
Бомбах — авіяцыі;
Каб закрэсліць крыжам іхнім і лапатамі
Лад іх, з тварам хіжым,
З плахамі і кратамі,
Пахаваць калецтва
За вякоў запорамі...

Выйсці з малалецтва
На парог гісторыі!

Тчэцца, тчэцца палатно
Дзён на часу кроснах.
Бой за боем. Не відно
Адпачынку ў соснах.
Карандаш снуе, як ткач
На машыне ткацкай,
Ніткі страт, радкі няўдач,
Слёзы ўдоў і сірат плач
Над магілай брацкай.

Тчэ спачатку да канца
Вызнанае гора —
Ад пятліц палітбайца
Да адзнак маёра.
Тчэ прысуд, які вайне
Вынесла адвага К
уль салдацкіх на сцяне
Чорнага рэйхстага.

Не шукаў мой карандаш
Славы. Госцю гэту
Вёў, пакінуўшы бліндаж,
Месяц май па следу
Перамогі. Мірны май!
Як ты там,
бацькоўскі край?
Пачакай, прыеду!

Вось і мост!
А вось і дом —
Без страхі, без ганка.
Перасялены агнём
З вогнішча ў зямлянку.
Засланіўся дом ад куль
Дзірваном і веццем.
Дням былым маім адтуль
Вочы сірат свецяць,
Хлеба просяць...
Не, Дуда,
Слава не ўцяшае,
Калі ёй з зямлі бяда
Рукі прасцірае.
За спіной яе — вайна,
Смерці гучны позех.
Не, не радуе яна
Так, як першы поспех.
Папялішча перад ёй
Новае,
як страта:
Гэта школа, што табой
З попелу не ўзнята.

Можа слава (сказ ідзе
Пра яе выгоду)
Добрай справай у бядзе
Пасабіць народу.
Да яе, лічы, здаўна —
Слабасць у начальства,
Асабліва, як яна
Не турбуе часта.
А тым больш, калі прыйшла
Па ахвоце ўласнай.

Запрашае да стала
З ветласцю выразнай
Сам міністр:
— Заходзь, заходзь!
Тут жа высвятляе
Неабходнасць:
— Справа ёсць?
— Ёсць. І немалая.
— Пачакай. Табе далі
Наш праект праграмы
Школьнай? Не?.. Дык мы ўвялі
У яе... той самы
Твор твой... Праўда, хто-ніхто
Быў супроць прызнання.
Калі ты па справе той,
Дык няма пытання.
Зацвярджаем не на год
Планы, як законы,
Будзьце пэўны.
— Я наконт
Будаўніцтва школы...

Перад намі на стале
Чай ужо дыміцца.
— Школа, значыцца?
— Але.
— Цяжка з будаўніцтвам!
З матар'ямі зарэз,
Цэглы малавата.

Пазмрачнеў міністр, як лес,
Глянуў вінавата:
— Сотні,
сотні гэткіх школ,
Не асіліш з ходу...
Тут кладзецца ліст на стол
З просьбай ад народу.
Нам таксама пальца ў рот
Не кладзі.
Умеем
Доказ вынайсці:
— Народ
Нас не зразумее!
— Гм... Чаму?
— Таму, што ліст
Гэта ўжо не першы.

Заклапочаны міністр
Просьбу ўзяў,
як вершы.
Палагоднеў, дачытаў
Да канца пасланне,
Далучыў да спешных спраў:
— Вось! Няма пытання.
Ну, і хват. Франтавіком
Быў. Бярэш за горла!..

Слава з твару рукавом
Кроплі поту сцёрла.

Школа будзе! Землякі
Пішуць мне пра гэта,
А яшчэ, што ёсць цвікі,
Ёсць праект і смета.
Будавацца час. А як?
Губіць бездарожжа.
Можа, з транспартам зямляк,
З цэглай дапаможа?
Па нарады ў Магілёў
З'ездзіць, можа? Што ж, гатоў!
Быў бы толькі кліч трубы,

Адгукнуцца рады.

Як у пушчу па грыбы,
Еду па нарады.
У газеты самакат
Мною не для славы
Сёння ўзяты на пракат —
Для гарачай справы.

Сонцам ззяе Магілёў
З прыдняпроўскай стромы.
Лес адкрытых устаноў
Нам ужо знаёмы.
Але ўсё ж, як не кажы,
Пошук паляўнічы —
Цэгла, транспарт.
Два кашы
Лоўчае здабычы!

Сонца свой гадзінам дня
Лік вяло дакладны.
Тут пра ўласны ўспомніў я
Клопат неадкладны.
Ёсць і час для гэтых спраў.
Злётаць можна ў Быхаў,
Каб шафёр паспачуваў,
Каб матор не чмыхаў.
Паспрыяй, кажу я, брат!

Рэдакцыйны самакат
Газануў, з гары разгон
Даў, аб'ехаў дрэва.
Мінск — направа.
Але ён
Крутануў налева.

Па шашы мяне ліхач
Паімчаў стралою
На спатканне.
Так, чытач,
На спатканне з ёю!

Быхаў, Быхаў!.. Я б не знаў
Тваіх вуліц, горад,
Каб у Мінск ты не прыслаў
Тэлеграму ўчора.
Каб не ўздумаў роўна ў пяць
Ёю на сягоння
Ты размову прызначаць
Мне па тэлефоне.

Як сцяжкамі на пастах,
Значылі галінамі
Сосны шлях
па правадах
Тэлефоннай лініі.
Беглі, лінію вялі
На размовы новыя.
У вушах гулі ствалы,
Як слупы паштовыя.
Кінуў нам пад колы мост
Свой
Дняпро прасторны.

Пяць гадзін.
Апошні пост.
Пункт перагаворны.
Роўна дзесяць зім і лет
Гэтае размовы
Прагнуў мінскі абанент.

Я парог паштовы,
Як парог вясны свае,
Сталасці вароты
Перайшоў.
Пазнаў яе.
Але што ты,
што ты,
Час, уладаю сваёй
Жорсткаю, сляпою
Нарабіў з адзінай той
Мараю маёю?

Як зрабіць такое мог
З незабыўным імем?
Вецер пошты за парог
Сэрца маё вымеў,
Прысланіў мяне да дрэў,
Кінуў у кабіну.
— Не сустрэлі?
— Не сустрэў.
Паганяй машыну!

Падарожжа ў маладосць
На ланцуг прывязана.
Больш няма Князёўны! Ёсць
На зямлі —
Тарасаўна.

Неба коціцца, кружыцца, свеціцца,
За машынаю ледзь паспяваючы.
Твар свой хусткай лясоў закрываючы,
Плача ў небе старая Мядзведзіца.
Льюцца слёзы нячутна, няпрошана,
Льюцца, льюцца, зялёныя, сінія,
На слупы,
правады прыдарожныя,
На парваныя сувязі лініі.
Дзе той край, Аляксандра Тарасаўна,
У які нам вярнуцца заказана?

Дзе паляны сунічная лапінка,
Юлі Гоман, Князёўна, Прытапенка?

Льюцца горкія, льюцца салёныя,
Не крыўдуючы больш, не раўнуючы,
Толькі сонца ды промні ягоныя
На зямлі абяднелай шкадуючы.

Дзе, ахвярамі часу ваеннага,
Спяць палкі камандарма Раменнага?

Палягло за якімі Карпатамі
Іх маленства з насамі кірпатымі?

Льюцца палкія, льюцца халодныя,
З мар пяшчотнасці, з камня журботнасці...
Плача, плача пара незваротная
Перад тварам сваёй незваротнасці.

Бяда

Ехаў я.
Ляцеў услед
Трасаю надземнай
Ад Тарасаўны пакет
З крыўдай недарэмнай.
Крыўдавала, што прайшоў,
Адшумеў без ладу
Час, што прошласць нашу сплёў
Каранямі саду:
«...Што паробіш? Час прайшоў!
На жалобным фоне,
Як відаць, не да размоў
Нам па тэлефоне.
Але ж так было б прасцей!
Я не дакараю,
Проста — сувязь карацей...
Ты любіў, я знаю,
Не мяне, а маладосць.
А над ёй завея
Прашумела... Зябка штось,
Шалік мой не грэе...
Як жыла я? Што ж, скажу...
Хоць і сэнсу мала
Развярэджваць зноў душу.
Я табе пісала
Аб жыцці сваім лісты,
Як было мне горка,
Не чытаў іх, праўда, ты...
Вунь, ляжыць іх горка
На паліцы. Цэлы стос,
Пісаны гадамі!..
Менш радкоў у іх, чым слёз
Тых, што між радкамі.
Скарга, можа быць, мая

Недарэчы будзе,
Свет увесь
жыў так, як я…
Толькі ўсё ж, мы людзі,
Не хачу, каб бачыў ты
Твар мой, вочы хворыя,
Пад касынкаю густы
Попел крэматорыя.
Сеткай лагерных маршчын,
Як зямлёй, палохаць
Дарагі наш успамін
Не хачу самохаць.
Я ў вачах тваіх такой,
Як калісьці ў садзе,
Быць хачу, назло ліхой
Бухенвальда ўладзе.

Пакідаю родны край.
Не крыўдуй, як сказана,
Можа, што не так.
Бывай Назаўжды.
Тарасаўна».

«Не мяне, а маладосць
Ты любіў».
Бязмоўная
Праўда ў гэтых словах ёсць.
Ёсць!.. Але не поўная.
Маладосць любіў? Любіў!
Толькі ў маладосці
Быў свой адрас, дом свой быў,
Кут лясны, куды хадзіў
Я калісьці ў госці.
Я лістоў, радкоў сваіх
Напісаў нямала,
Каб, з другімі разам, іх
Першай ты чытала,
Ты, мой друг!
Калі гула
На зямлі навала,
Ты каля майго стала

Вартаю стаяла.
Цеплынёй была ў яго
Хаце неабжытай,
Дровы кідала ў агонь
Працы прагавітай.
Гэта ты маёй рукой,
Ты, лясное дзіва,
На паперу ратны строй
Літар вывадзіла.
Так! Нябачна ты майму
Слову памагала.
А цяпер?
Пісаць каму,
Як пісаў бывала?

Дзе ён, час былых трывог,
Пошукаў сардэчных?
Хто прыдумаць байку мог
Аб пачуццях вечных?
Як я, сэрцам дзівака,
Верыў клятвам смешным
Хлапчука і юнака
Пры агні начлежным?
Згас агонь начлежны, сціх
Вецер летуценняў,
Жар астыў. Дзе ж попел тых
Горкіх спусташэнняў?
Пуста. Нібы хто душу
Раптам вытрас з цела.

Год мінае — не пішу.
Карандаш заела.
Адвыкаюць ад стала
Думкі. Пушкін, мусіць,
Быў не праў.
Любоў прайшла,
Не прыходзіць муза.

Не бяда ідзе за мной
З напамінкам рупным,
Сам хаджу я за бядой

Ценем неадступным.
Пацягнуўся хвост даўгі
Нудных дзён за мною —
Беспрацоўнае чаргі
Змрочнай чарадою.
Не магу вярнуцца ў стан
Даўняй раўнавагі.

Валакуся ў рэстаран
Па загаду смагі...
Лета.
Пекла —
не дзянёк!

Бачу:
Юлі Гоман
І Прытапенка Змітрок —
Пры ўваходзе ў «Нёман».
Штось натхнёна, нараспеў,
Там чытае Юлі
Змітраку ў зацішшы дрэў,
Каб і тыя чулі.
Да сяброў лячу хутчэй.
Не пазналі... Сорам!

...Ім па дваццаць, як раней,
Мне з бядой — за сорак.
— Вы адтуль?..— да іх бяда
Прыстае, як дзёгаць.
Не адказваюць. Відаць,
Зразумець не могуць.
Каля здзіўленых сяброў
Я стаю без руху.
А бяда ім кажа зноў:
— Вашы кніжкі з друку
Выйшлі. Так! Між іншых кніг
Бачыла сама я
У вітрыне сёння іх!
— Стой! Ты хто такая? —
У разгубленай бяды
Хлопцы запыталі.

— Я?.. Як хто? Бяда Дуды,
Хіба не пазналі?
Дваццаць лет прайшло і зім!
Прыгадайце самі,
Як вас елі, разам з ім,
Мухі з камарамі!
На мяне глядзяць сябры.
Раптам Гоман Юлі
Засмяяўся:
— Не дуры!
— Заліваеш кулі! —
Падтрымаў Змітрок.— Ты што,
Пане, строіш смешкі?
Дваццаць год назад пад стол
Мы хадзілі пешкі!
— Ты — Дуда?
— Дальбог жа я!
— Сціхні, небарака!
Налізаўся, як свіння,
Брэшаш, як сабака!
Знай, па Розе Люксембург,
Месціцца завулак,
Там цяпер працуе друг
Наш. Яму не мулак
Стул. Ён справай заняты.
Поўны стол работы!
Не хаваецца, як ты,
Друг наш ад спякоты.

Кажа Гоман Змітраку:
— Кінь... Ён ледзьве лыка
Вяжа. Пойдзем! На ражку
Заказаў Хадыка
Ракі нам. Пайшлі, Змітрок!

Зніклі ў людным руху.
Я за імі на ражок
Грукачу па бруку.
Але там,—
замест піўной
На былым бульвары,—

Упіраўся галавой
Гмах у бераг хмары.

Дружба нас забудзе
Гвалтам ці самохаць,
Хоць і цяжка, людзі
Жыць на свеце могуць.
Нас любоў пакіне,
Горка, што паробіш,—
Чалавек не згіне,
Калі справа побач.
А як праца з дому
Выйдзе ці пярыну
Знойдзе,— лепш жывому
Легчы ў дамавіну.
Рупная заўсёднасць
Плуга, рук, паперы
Нам у нашу годнасць
Адчыняе дзверы.
Дбайнасць, хоць якая,
Хай не хлеб, а вершы
Толькі вырабляе —
Людства знак няўмершы.
А калі няўмека
Да пярын ахвочы,—
Лепш на вейкі — века,
Пятакі — на вочы.

Лясны двор

Зноў на ўсход падаўся я...
Зноўку на пракат
Мне дала рэдакцыя
Той жа самакат.

Мікалай Ягоравіч
Даўні сябра мой,
Не шафёр — гісторыя
Славы баявой.
Ён, вайной абкатаны,

З ходу браў Калач,
Біўся за Карпатамі
Гвардыі вусач.
— Некаму нас высячы,—
Круціць вус баец,—
Вёрст, лічы, паўтысячы
У адзін канец.
Часу трата марная...
Хіба не шкада?
Ну, была б пажарная
Справа ці бяда.
А то так, фантазія —
Едзем пагасціць...
Эх, не знаў адразу я,
Ды ўжо так і быць!..

Я маўчу. Залоціцца
Месяца сярпок.
Памяць — я, што коціцца
З вусця ў свой выток.
Што мне бухгалтэрыя
Строгая, калі
Сэрца гучна мерае
Кожны метр зямлі.
Тут усё падлічана —
Кожны дом і плот.
Уключай за Крычавам
Правы паварот!
А за тым вунь печышчам
Рухайся цішэй...
Чым далей, тым рэчышча
Нашае вузей,—
Дрогкай каляінкаю
Скача праз кусты,
Цеснай пуцявінкаю
Сунецца ў жыты,
А пасля ўпіраецца
Сцяжыной у гай,
За якімканчаецца
Магілёўскі край.
Ззаду тэрыторыя

Немалая.
Стоп!
Мікалай Ягоравіч
За рулём захроп.
За сцяной ляшчынніку
Драч, як снасць, рыпіць.
Побач на магільніку
Дзед радзіміч спіць.
Туманом адзетая,
Дрэмле ля млынка
Многа раз апетая
Кулікам рака.

Над ракой, над стрэхамі
Сонца ўскінуў бор.
Брод мы пераехалі...
А цяпер, матор,
Даўняй каляінаю
Нас праз лес вязі!
Бачыш за ялінаю —
Вёсачка Князі!..

Прыпыніў маўкліва нас
Печышча рукой
Крайні дом, дзе Князь Тарас
Жыў перад вайной.
Князь Тарас у час вайны
Не цураўся дрэў —
Праз яго салдат лясны
З вёскай сувязь меў.
Дом пусцілі на дым з агнём,
А на вецер — побыт
Карны гвалт. Сям'ю штыком
З вёскі выгнаў допыт.
Перад месцам, дзе з зямлі
Полымя і дым,
Попел шэры, прараслі
Палыном сівым,
Перад комінам нямым
Шапкі мы знялі...
Абступіў гасцей народ...

Дзень дакладыы, месяц, год
Не забытай згубы
Занатоўвае блакнот,
Сашчаміўшы зубы.
Загубілі лесніка
З леснічыхай краты...
Прыязджала іх дачка
На памінкі хаты...
На вачах дачкі
старых
Смерць кідала ў топку...
Так! Я ў запісах сваіх
Тут паставіў кропку.
Мы паехалі далей...—
Адрас даў нам Князь Андрэй,
Той лясны салдат —
Леснічыхі сват.

Новы адрас,
шлях стары,
Езджаная справа.
Павярнулі мы ў бары
Векавым направа.
Падарожжа ад сасны
Да сасны пад веццем
Непралазным.
Дзе ж лясны
Двор, куды мы едзем?
Тут яшчэ матор заглох,
Вал яго карданны,
Як вяпрук на пуза, лёг
На грудок пяшчаны.
Лес.
Крычы ці не крычы —
Хто пачуе крык?
Прастаялі б да начы
Мы,
каб не грыбнік.
Два кашы баравікоў
У руках яго.
Чалавек маіх гадоў,

Росту не майго.
Пакупец не нашых крам,
На яго, хоць рэж,
Ні касцюмаў,
ні піжам
Там не падбярэін.
Прагучыць адтуль, як здзек,
Ветлівы адказ —
Не стандартны чалавек
Вы, маўляў, для нас.

Падышоў, плячом падпёр «Волгі» кузавок.
Зрух пачуў, папёр матор
Колы на грудок.
Вылез, даўшы поўны газ.
Дзе там,
спрыт другі!
А грыбнік:
— Паўлітра з вас,
Сябра дарагі!
Што глядзіш? Не помніш?
— Не.
— Забываеш, брат.
— Недзе ж бачыў. На вайне?
— Не.
— Кандрат?
— Кандрат.
Помніш, восем нас было,
А яна адна.
— Але ж колькі год прайшло,
Ды якіх —
вайна!

Восем нас было ў той час:
Я, Кандрат, Лявон, Панас,
Сцёпка, Казік, Стась, Ігнась
І адна — яна.
Так і звалі людзі нас —
Восем і адна.
Парадзеў сяброўскі круг
Школьнае сям'і.

Не кранула куля двух,
Толькі двух — з васьмі.

З грыбнікам сядзім на пні,
Школу ўспамінаем.
Як калісьці кніжку, дні
Па чарзе гартаем.
Спавядаецца грыбнік:
— Езджу ў двор лясны.
Хату мне здае ляснік
На сезон грыбны.
Тут іх столькі, хоць касой
Рэж! Укос багаты!
— Ты адзін альбо з сям'ёй?
— Не!.. Я не жанаты.

Адналюб.
Перад вайной
Сват мой да Князёўны
Прыязджаў сюды са мной...
Хоць адказ адмоўны
Быў,
ды я сваю душу
З рук не выпускаю.
Што ні год, грыбы сушу
Тут. Надзею маю,
Можа, з'явіцца на дым!
На сустрэчу летам...
— З кім?
— Ды хоць бы, скажам... з тым
Дарагім партрэтам...
— Хіба ёсць такі?
— Але ж!
Перад шлюбам знята
З мужам. Пойдзем. Сам зірнеш.

Вось яна і хата.
Выключаецца матор...
Пасярод сядзібы
Поўны быў гасцямі двор.
На вяселлі нібы,

З гаспадыняю сядзеў
Гаспадар.
Пад шаты
Векавых зялёных дрэў
Мы дваром прыняты.
Гаспадар пачаў здалёк
Тост.
Маўчыць застолле.
— Дарагой зямлі грудок
Ёсць на Халхін-Голе.
Спіць пад ім мой брат Максім
З дзён таго паходу
Роўна столькі лет і зім,
Колькі мне ад роду.
Я не бачыў ні зямлі
Братавай, не блізкай,
Ні памінак, што прайшлі
За маёй калыскай.
Ды пра ўсіх пра нас адну
Памяць хата мае,
Дзе калыска пра труну
Век не забывае.
Піце, госцейкі!..
Пілі
Госці як хацелі,
А пасля, нібы чмялі,
Загулі, запелі
На ўвесь лес.
А ў гэты час
Са сцяны,
не пыльны,
На гасцей іканастас
Пазіраў фамільны:
Чорны прадзед —
бог сахі,
Русы дзед —
нарога,
Бацька —
бог лясной страхі
І двара ляснога.
Свой пасад займеў між іх,

Як яны, бязмоўны,
Сын і ўнук Максім —
камбрыг,
Бог зямны Князёўны.
І яна там. З-пад брывей
Свеціць мне жывая
Заклапочанасць вачэй.
— Пазнаеш? — пытае.—
Як забрыў ты ў гэты кут,
Што тут робіш, браце?..
Але я —
даўно не тут,
Я даўно ўжо ў хаце,
Пад страхой, дзе стол прывык
Дбаць аб полі ворным,
Дзе ляжыць мой чарнавік
Побач з хлебам чорным,
Дзе не госць я, дзе ў гасцях
З гэтае хвіліны
У мяне —
нябёсаў дах,
Лесніка гасцінны
Двор, яго іканастас,
Лесарубы-хлопцы,
Князь Андрэй і Князь Тарас,
Што згарэў у топдцы,
Шлях зваротны, што адсюль
Лёг да ўласнай брамы...
Час, Ягоравіч,— за руль,
Мне — за стол той самы!
Насустрэчу далечы
«Волгу» паганяй!

Едзем, пакідаючы
Магілёўскі край,—
П'яныя, не п'яныя,
Куляй перайманыя,
Танкамі таптаныя,
Сівізной убраныя,
Едзем, працай гнаныя.
Маладосць жаданая,

Нас не забывай!

Пасляслоўе

На даляглядзе —
абрысы вусця,
А за спіною —
смуга вытоку.
Гады, якіх я
не дазавуся,
Вярнула памяць
у поле зроку.

А сёння дбае
жывая памяць
Аб летах даўніх,
што на экране:
Куды плыты іх
цяпер прычаляць?
Што іх чакае
ў акіяне?
Прымаць прывык ён
на грэбень пенны
Лёс, сярод лёсаў
людскіх, адменны,
Плыты, якія
ў гурт пазбіраны
Жыццём героя,
што ў свеце знаны.
Плыты лясныя!
Хай пагражае
Вас занябыціць
моц штармавая
Хваль акіянскіх
У крутаверці.
А вы плывіце!
А вы не верце! —
Адным стагоддзе
агнём хрысціла
Жыццё адменнае,

як і ваша,
Яго не ўсмерціць
нябыту ціна,
Наш век суровы
на дно не ляжа.
Плыты плывіце!
Яшчэ не раз ён,
Наш век трывожны,
сваім наказам
Наступным зімам,
наступным летам
У дзверы грукне,
як запаветам.

Век наш рукой намагання свайго
Месяца кратары кратае,
Але, на жаль, на аблічча яго
Воля — з іржавымі кратамі,
Мір і вайна — на зямлі, а ўгары —
Воблака з атамным воблакам...
Дзесяцігоддзі, як павадыры,
Вобмацкам, вобмацкам, вобмацкам
Выйсця шукаюць няпэўным кійком,
Век свой вядуць двухаблічны
Ў масцы старой, дзе мяжуе з жыццём
Гібелі выраз трагічны.
Побач з надзеяй суседзіць адчай,
Рупнасць — з ліхвярства канторамі.
Век наш, дзікунства забрала скідай,
Грукай у дзверы гісторыі!

Хутка па кнізе прыходнай вякоў
Прыме ў цябе дваццаць першы
Век нізлічоных тваіх жыхароў,
Працы набытак няўмершы.
Прыме ўвесь скарб на рухомай асі
З гордымі шапкамі полюсаў.
Век наш! Калі ж ты перадасі
Колас атручаны — коласу,
Разам з рукамі — наручнікаў звон
Маску сваёй двухаблічнасці,

Знай, мы парушым нябожчыцкі сон,
Трун і крыжоў акалічнасці,
Выйдзем, табой затаптаныя ў пыл,
Спаленыя ў крэматорыі,
З брацкіх магіл і не брацкіх магіл —
Грукаць у дзверы гісторыі!

Сёння гучней, чым паўвека назад,
Кліча з сусветнае вежы
Еднасць людскую братэрства набат
На трохмільярднае веча.
Люд катаваны! Жыцця ўладаром
Стань на планеце! Зямлі кулаком,
З цеснай яе тэрыторыі
Грукай у дзверы гісторыі!

Грукай у дзверы гісторыі!

ЗМЕСТ

Бел 2
К 90

Куляшоў А.
Далёка да акіяна. Паэма. Мн., «Мастацкая літаратура», 1972.
224 с. 10 ООО экз. 1р. 8 к.
«Далёка да акіяна» — новая паэма народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова. Героі паэмы — сучаснікі паэта, жыццёвы і творчы шлях якога прыпадае на гады ломкі царскай машыны прыгнёту і сцвярджэння сацыялістычнага ладу на беларускай зямлі.

На белорусском языке
Аркадий Александрович Кулешов
Далеко до океана

Издательство «Мастацкая літаратура»
Государственного комитета Совета Министров БССР по печати
Минск, Ленинский проспект, 79

Рэдактар А. Масарэнка
Мастацкі рэдактар М. Шырокаў
Тэхнічны рэдактар І. Шэршульскі
Карэктар Н. Лупсякова
Мастак Г. Паплаўскі

АТ 15517. Здадзена ў набор 12.I.1972 г. Падп. да друку 18.V. 1972 г.
Тыраж 10 000 экз. Фармат 6О*108 1/32. Папера афс. № 1.
Ум. друк. арк. 8,4. Уч.-выд. арк. 6,74. Зак. 1145. Цана 1 руб. 8 кап.
Паліграфічны камбінат імя Я. Коласа
Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў БССР па друку
Мінск, вул. Чырвоная, 23

7-4-3

144-72